

Syviä jälkiä

Antropologisia näkökulmia koulukiusaamiskeskusteluun Suomessa

Elokuu 2023

SISÄLLYS

1. Johdanto ja keskeisimmät havainnot	3
2. Asenteita	5
2.1 Vakavasti otettava sydämenasia	5
2.2 Ikuisuusongelma	6
3. Ilmiön juurisyyt	8
3.1 Ihmisloukkoa vai kulttuuria?	8
3.2 Katseet ryhmän yksilöissä	10
4. Koulu	12
4.1 Ilmiö koulun rajoissa	12
4.2 Koulun ja kodin reviirit	13
4.3 Mikä koulu on?	14
5. Kiusattu ja kiusaaja	17
5.1. Koulukiusatun kulttuurinen rooli	17
5.2 Koulukiusaajan kulttuurinen rooli	19
5.3 Valkoinen koulukiusaaminen	20
5.4 Tyttöjä ja poikia	20
6. Lapsia ja aikuisia	22
6.1 Vastuulliset ja kyvykkäät aikuiset	22
6.2 Viattomat ja taitamattomat lapset	23
6.3 Lasten tietotaito ja näkökulma	25
7. Joitakin keskeisiä vastavoimia	29
7.1 Puuttuminen ja rankaiseminen	29
7.2 Kiusaamisen karkottavat kasvot ja tietotaidot	30
7.3 Yhteistyö	30
8. Lopuksi: kohti uusia suuntia	32
Lähteet	33
Liite 1: Aineistoesimerkkejä	36

1. Johdanto ja keskeisimmät havainnot

Koulukiusaaminen on yhteiskunnallisen keskustelun kestoosiosikkiaihe. Tämän selvitystyön tavoite oli kartoittaa, mitä aiheesta käytävä julkinen keskustelu voisi paljastaa koulukiusaamiseen Suomessa liitettävistä kulttuurisista ajatusmalleista, taustaoletuksista ja narratiiveista. Tietoisuus mainituista tekijöistä on keskeistä muun muassa siksi, että kulttuurinen käsitys koulukiusaamisesta vaikuttaa siihen, millaisia ehkäisy- ja interventiomalleja ilmiön torjuntaan kehitetään.

Selvitystyössä tarkasteltuun aineistokokonaisuuteen viitataan tässä raportissa termillä *koulukiusaamiskeskustelu*. Aineistoon sisältyivät Ylen, Helsingin Sanomien, Iltalehden, Ilta-Sanomien, Turun Sanomien, Aamulehden, Savon Sanomien, Uuden Suomen ja Suomen Kuvalehden aikavälillä tammikuu 2018 - toukokuu 2023 julkaisemat koulukiusaamista käsittelevät artikkelit, sekä kaikki keväällä 2023 katsottavissa olleet Yle Areenan, MTV Katsomon ja Ruudun aihesisällöt. Näiden lisäksi tarkasteltiin lukuisia pienempien uutismedioiden julkaisuja, aihetta käsitteleviä podcasteja, dokumenttielokuvia, fiktiivisiä elokuva- ja tv-tuotantoja sekä satoja sosiaalisen median julkaisuja. Mediassa keskustellaan paljon kiusaamisen ehkäisyyn kehitetyistä toimintamalleista sekä aiheeseen kytkeytyvästä lainsäädännöstä, ja siksi aineistoa laajennettiin tarpeen mukaan niitä tarkemmin kuvaileviin lähteisiin ja asiakirjoihin. Aineiston analyysi perustui diskurssianalyysiin ja mediaetnografiaan.

Selvitystyö havaintoineen on luonteeltaan antropologinen yleiskatsaus koulukiusaamiskeskustelun piirteisiin. Sen tarkoitus on

- (1) tuoda esiin koulukiusaamiskeskustelun ja sen kohteena olevan ilmiön ymmärryksen katvealueita ja kulttuurisia tekijöitä
- (2) monipuolistaa kasvatustieteisiin ja psykologiaan painottunutta koulukiusaamiskeskustelua, ja tarjoilla uusia suuntia koulukiusaamisen vastaiseen toimintaan ja ilmiötä ymmärtämään pyrkivään tutkimus- ja asiantuntijatyöhön, ja
- (3) toimia esimerkkinä sosiaali- ja kulttuuriantropologian sekä muiden sosiaalitieteiden tarjoamien näkökulmien potentiaalista koulukiusaamisen vastaisessa työssä.

Näin ollen selvitystyö ei tarjoa valmiita vastauksia tai tutkimustuloksia, vaan tuo esiin useita teemoja ja kysymyksiä, joita olisi syytä tutkia syvällisesti erillissä hankkeissa.

Selvitystyö osoitti koulukiusaamiskeskustelun:

- olevan yksilökeskeistä (oppilaat, koulut sekä kodit nähdään yksilöinä, jotka toimivat oman tahtonsa mukaan, irrallaan kulttuurisesta, yhteiskunnallisesta ja institutionaalisesta kontekstista) ja
- perustuvan aikuisten näkökulmaan (aikuiset etsivät ratkaisua asiaan ja lasten perspektiivi sivuutetaan)

Jos koulukiusaamisen juurisyihin halutaan iskeä pitkäkestoisilla ratkaisuilla ilmiön oireiden lääkitsemisen sijasta on välttämätöntä kääntää katse koulukiusaamisen kulttuurisiin ja institutionaalisiin konteksteihin. Yhtä keskeistä on jatkossa arvostaa enemmän tietotaitoa, jota lapsilla on yhteisöistään.

Kulttuuritietoisuutta ja teeman ymmärrystä tulisi lisätä erityisesti seuraavilla osa-alueilla:

- Aikuisten perspektiivistä lasten perspektiiviin siirtyminen ([luku 6.3](#))
- Koulu institutionaalisenä kontekstina ([luku 4.3](#))
- Oppilaiden käytöksen kulttuurinen tausta (luvut [3.1](#) ja [3.2](#))
- Kodin ja koulun kulttuurinen raja ([luku 4.2](#))
- Koulukiusaamisen torjunnassa hyödynnettyjen keinojen kulttuuritausta ([luku 7.2](#))
- Sosiaalisen sukupuolen ja seksuaalisuuden rooli koulukiusaamisessa ([luku 5.4](#))
- Rasismin ja koulukiusaamisen yhteys ([luku 5.3](#))

Huom! Tässä raportissa nostetaan useaan otteeseen esiin koulukiusaamista ja/tai koulumaailmaa koskevia havaintoja ja argumentteja, jotka ovat peräisin muissa maissa toteutetuista tutkimuksista. Kyseiset nostot toimivat raportissa esimerkkeinä siitä, millaista tietoa kulttuurisen kontekstin huomioivalla näkökulmalla tai etnografisella tutkimusotteella on mahdollista saavuttaa. On tärkeää pitää mielessä, että nämä muissa maissa tehdyt havainnot eivät välttämättä toistuisi samanlaisina suomalaisessa koulumaailmassa, eivätkä kaikki niistä vedetyt johtopäätökset ole siirrettävissä sellaisenaan suoraan meidän kontekstiimme. Ne voivat kuitenkin tarjota ideoita tai osviittaa siitä, millaisia koulukiusaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä myös Suomessa kannattaisi tutkia.

Selvitystyö toteutettiin maaliskuu-elokuussa 2023 Niilo Helanderin säätiön myöntämän apurahan turvin. Suomen Vanhempainliitto, Aseman Lapset ry ja Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkku tukivat lausunnoillaan hankkeen apurahahakemuksia.

Raportin uudelleenjulkaisupyynnöt ja muut yhteydenotot pyydetään osoittamaan työn toteuttajalle:

Suvi Jaakkola
Sosiaali- ja kulttuuriantropologi
suvi.jaakkola@oktodi.fi

2. Asenteita

2.1 Vakavasti otettava sydämenasia

Käsitykset lasten välisen vuorovaikutuksen hyväksyttävistä muodoista vaihtelevat sekä kulttuureittain että aikojen saatossa. Tällä hetkellä suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyy lasten keskuudessa käytöstä, jota on päätetty nimittää koulukiusaamiseksi. Kyseisen käytöksen nähdään olevan väärin ja vakava ongelma.

Koulukiusaamisen käsite on ollut olemassa Suomessa vasta muutaman vuosikymmenen ajan. Julkiseen keskusteluun se ilmestyi 1990-luvun alussa. Koulukiusaamisesta ja sen vastaisesta taistelusta on tässä ajassa muodostunut suomalaisille hyvin rakas aihe. Esimerkiksi sen otsikossaan mainitsevat lehtijutut nousevat helposti luetuimpien sisältöjen kärkeen, koulukiusaamista koskevat sosiaalisen median päivitykset keräävät paljon tykkäyksiä, aiheesta on tehty lukuisia riipaisevia lauluja ja se on mielipidepalstojen keustosuosikki.

Koulukiusaamiseen puuttuminen on suomalaisessa kulttuurissa todella iso hyve. Yksi jos toinenkin rivikansalainen on päässyt uutisotsikoihin kertomaan kyseisestä sankariteosta ([esimerkki](#)), ja lähes mikä tahansa taho voi kohottaa imagoaan julistamalla, että se pyrkii tekemään jotakin kiusaamisen ehkäisemiseksi. Koulukiusatun syyllistäminen taas vaikuttaa pahalta rikkomukselta ([esimerkki](#)). Kohuotsikoita syntyy myös jos kiusaamiseen puuttunutta tai kiusattua päädytään rankaisemaan ([esimerkki](#)). Yhtä lailla epäsovinnaiselta vaikuttaa koulukiusaamista kuvaavien tarinoiden totuusarvon kyseenalaistaminen - tai niiden sepittäminen. Kenties tästä syystä monet suomalaiset uskoivat fiktioksi osoittautuneeseen [Enkeli-Elisan](#) tarinaan. Moisen julkeuden paljastaminen palkittiin vuonna 2013 Suuri Journalistipalkinto -gaalassa [vuoden juttuna](#).

Koulukiusaamisen toistellaan olevan tärkeä ja vakava aihe. Asiaa painotetaan muun muassa tuomalla lähes aina esiin, kuinka yleistä kiusaaminen on ja millaisia kauaskantoisia seurauksia se kiusatuille aiheuttaa. Aiheesta käytävä keskustelu ei jätä tilaa ilmiön vähättelylle; koulukiusaamista on yksiselitteisesti vastustettava, eikä sitä sovi missään määrin hyväksyä. Erimielisyyttä asiasta ei ilmene edes politiikassa. Sen sijaan väitettä koulukiusaamisen vähättelystä tai koulukiusaamisen omaisesta käyttäytymisestä voi käyttää aseena poliittisessa loanheitossa. Teeman arvostuksesta kielii myös se, että sen yhteydessä puhutaan hyvin harvoin rahasta, vaikka ratkaisuja etsitäänkin eri toimijoiden tarvitsemista resursseista.

Nykyinen, erityisen vakava suhtautuminen ilmiöön voi liittyä koulukiusaamista koskevien asenteiden kulttuurihistoriaan. Psykiatri Hannu Lauerma on [kuvailut](#), että Suomessa yleinen suhtautuminen väkivaltaan on vuosikymmenten saatossa muuttunut suuresti; "aikaisemmin poikien tappeluita pidettiin täysin normatiivisena ilmiönä, eikä monelle tullut pieneen mieleenkään ilmoittaa niistä yhtään kenellekään". Koulukiusaamiskeskustelussa otetaan tällä hetkellä voimakkaasti etäisyyttä Lauermanin kuvailemaan menneeseen aikaan, jolloin lasten välisessä kinastelussa ei välttämättä nähty sen kummemmin mitään pohdittavaa. Mitä enemmän vakavaa suhtautumista asiaan korostetaan, sitä kauempana ollaan nykyisin vanhanaikaisiksi mielletävistä kulttuurisista asenteista ja ajatusmalleista - sekä vaarasta

lipsahtaa niihin takaisin. Esimerkiksi opetusministeri Li Anderssonin sijaisena toiminut Jussi Saramo [totesi](#) vuonna 2021, että “olennaista koulukiusaamisessa on, että siihen puututaan heti eikä vähätellä mitään tyyliin ’pojat ovat poikia’”. Juuri nyt lasten ja nuorten väkivaltaisuus on ylipäättään iso yhteiskunnallisen keskustelun aihe, jonka varjoon perinteisempi keskustelu koulukiusaamisesta on osittain jäänyt. Huomiota suunnataan nyt nuorten väkivaltaisuuteen ja käyttäytymisen raaistumiseen yleisemmällä tasolla, tapahtumapaikasta riippumatta.

Osana vakavaa suhtautumista koulukiusaamiskeskustelussa nostetaan nyt monin tavoin esiin avoimesti puhumisen tärkeyttä. Keskeisin ja toistuvien kiusatuille jaettu vinkki on, että heidän tulisi kertoa kokemastaan luotettavalle aikuiselle. Aikuisille taas jaellaan vinkkejä siihen, miten lapset saisi aukaisemaan suunsa; esimerkiksi vanhempia rohkaistaan huolehtimaan hyvästä keskusteluyhteydestä lapsiinsa. Samoin koulun ja kodin välisen keskusteluyhteyden arvo tuodaan usein esiin. Kiusaamistilanteita selvitetään puhumalla ja kouluissa kiertelee erilaisia hahmoja puhumassa koulukiusaamisesta. Yhtä lailla julkisen keskustelun käymistä koulukiusaamisesta pidetään tällä hetkellä korkeassa arvossa. Esimerkiksi koulukiusaamista vastustavien kampanjoiden tavoitteissa mainitaan usein julkisen keskustelun aikaansaaminen. Keskustelua herätellään myös monin luovin tavoin, esimerkiksi [kantaottavalla teatteriesityksellä](#), [musiikkivideolla](#) tai vaikkapa [ajelemalla mopolla Turusta Gibraltarille](#).

Koulukiusaamisesta halutaan puhua suoraan. Etenkin ilmiöön liittyvää termistöä (koulukiusaaminen vs. kouluväkivalta) koskevassa keskustelussa vedotaan usein argumenttiin, jonka mukaan asioista tulisi puhua niiden oikeilla nimillä. Suoraan puhuminen on suomalaisessa kulttuurissa hyve, jonka joskus väitetään siivittävän myös koulukiusaamisen vastaista taistelua, sillä realistinen kieli ei vähättele ilmiötä.

2.2 Ikuisuusongelma

Julkisessa keskustelussa koulukiusaaminen näyttäytyy usein ikuisuusongelmana, joka jatkuu jatkumistaan, sillä kukaan ei tee tai kykene tekemään asialle mitään. Yksi koulukiusaamiskeskustelussa toistuva teema on raportointi siitä, ketkä ja millä tavoin ovat koulukiusaamisen torjunnassa epäonnistuneet.

Syytös epäonnistumisesta kohdistuu yleensä kouluihin henkilökuntineen tai Suomeen yhteiskuntana, tarkemmin esimerkiksi Suomen lakiin. Lukemattomat koulukiusattujen kärsimystä kuvaavat artikkelit ruokkivat mielikuvaa suomalaisen yhteiskunnan ja koulujärjestelmän totaalista epäonnistumisesta asian suhteen, ja uutisotsikoihin nousevat kiusaamistapaukset otetaan vastaan tilaisuutena päästä toteamaan ettei asian eteen ole vielä tehty mitään. Epäonnistumisella mässäily voi konkretisoitua myös artikkeleina, jotka esittelevät, miten tehokkaasti jossakin toisessa maassa on toimittu ja uskallettu puuttua asiaan ([esimerkki](#)). Niin ikään fiktiiviset teokset kuvaavat usein järjestelmän kompuroida ja epäonnistumisia koulukiusaamiseen puuttumisessa.

Tarinoita siitä, kuinka kiusaamisen ehkäisemisessä on onnistuttu tai koulukiusaamiseen puututtu onnistuneesti näkee julkisuudessa erittäin harvoin. Päinvastoin, media vahvistaa mielikuvaa ongelman pahenemisesta. Tämä konkretisoituu erityisesti sisältöinä, joissa kuvataan koulukiusaamisen muuttaneen muotoaan. Esimerkiksi viime vuosina on ollut trendikästä raportoida kiusaamisen siirtymisestä koulun pihalta nettiin tai sosiaaliseen

mediaan, jossa se voi jatkua vuorokauden ympäri isomman yleisön nähden ja on aikuisten vaikeasti havaittavissa. Myös koulukiusaamisen väkivaltaistumisesta puhutaan paljon.

Psykologian professori Christina Salmivalli on [huomauttanut](#), että “toisin kuin julkisuudesta voisi päätellä, koulukiusaaminen kaikkinsa on tutkimusten mukaan vähentynyt merkittävästi tällä vuosituhatluvulla”. Samassa yhteydessä Salmivalli kuvailee, että positiivisiin tutkimustuloksiin voidaan reagoida aggressiivisellä viharyöpyllä (“Siellä te teeskentelette tekevänne jotain, valehtelijat!”). Sen sijaan tutkimus, jonka fokuksessa olivat epäonnistumiset koulukiusaamisen ehkäisemisessä, otettiin myönteisesti vastaan (“Hienoa, vihdoinkin joku tekee jotain!”).

Huonot uutiset aiheesta kiinnostavat siis enemmän kuin hyvät. Salmivalli toteaa ristiriidan liittyvän muun muassa koulukiusaamiskysymyksen politisoitumiseen: “erityisesti perussuomalaiset pitävät asiaa esillä korostaen että ’mitään ei ole tehty’ – Jos väittää, ettei kukaan tee mitään, voi tosiaan näyttäytyä itse toimijana.”

Jos koulukiusaamiskeskustelussa uskalletaan todeta koulukiusaamisen vähentyneen, jatkuu virke yleensä varoittavasti tai toppuuttelevasti, kuten “vaikka tilastojen mukaan koulukiusaaminen on vähentynyt viime vuosina, ei riemuun ole syytä” tai “vaikka koulukiusaaminen on tilastojen valossa 2000-luvulla vähentynyt, se on yhä mittava yhteiskunnallinen ongelma”.

3. Ilmiön juurisyyt

3.1 Ihmisluontoa vai kulttuurista?

Edellisessä luvussa kuvailtu takertuminen ongelman massiivisuuteen ja loputtomuuteen liittyy osittain kulttuurisiin oletuksiimme koulukiusaamisen alkuperästä. Nimittäin sen lisäksi, että kiusaaminen nähdään ikuisuusongelmana, siitä puhutaan myös välttämättömänä pahana; ilmiönä, joka kuuluu koulumaailmaan ja ongelmana, jota voi lievittää, mutta joka ei ikinä tule poistumaan kokonaan. Syy tähän sijoitetaan ihmisluontoon tai lajityypilliseen käytökseen. Usein asiaa argumentoidaan vedoten siihen, että lähes kaikissa ihmisyhteisöissä ilmenee jonkin tasoista kiusaamista. Monet kansainväliset tutkimukset ovatkin pyrkineet osoittamaan, että koulukiusaamista ilmenee kaikissa kulttuureissa (esim. Smith ym. 2002).

Koulukiusaamiskeskustelussa ilmeneekin sekä suoraan että epäsuorasti kulttuurinen uskomus, että jo lapsiin on sisäänrakennettu ihmisen pahuus, aggressiivisuus ja vallanhimo. Huomionarvoista on, että tässä yhteydessä ihmisluonnolla tai lajityypillisellä käytöksellä viitataan juuri ihmisen huonoihin puoliin, sen sijaan, että keskusteltaisiin vaikkapa yhtä lailla ihmisyyteen kuuluvasta empatiasta tai muista positiivisista piirteistä. Syitä tähän voi etsiä historian saatossa muodostuneista, ihmisen käyttäytymistä selittävistä tarinoista, joiden totuusarvon esimerkiksi antropologi David Graeber ja arkeologi David Wengrow ovat hiljattain [kyseenalaistaneet](#).

Yhdessä tarinassa Eeva haukkaa paratiisissa omenaa ja tekee meistä kaikista pohjimmiltaan syntisiä (kristinuskon perisynti). Erään toisen suurta suosiota nauttivan tarinan mukaan luonnostaan sotaisa ihminen tarvitsee ympärilleen väkivaltaisia viettejään kontrolloivan hallintojärjestelmän, sillä muutoin ihmiset repivät toisensa palasiksi (filosofi Thomas Hobbes). Kolmannessa samankaltaisessa tarinassa ihmiset olivat aikoinaan hyviä ja jopa tasa-arvoisia, mutta yhteiskuntien kasvu pakotti meidät omaksumaan vallankäyttöä ja sortoa mukanaan tuovia hallintorakenteita ja hierarkiaa, ja nykyisin olemme tämän tilanteen vankeja (filosofi Jean-Jacques Rousseau). Samoja ajatuspolkuja seuraa usein myös evolutionäärinen tutkimus, jossa ihmisen aggressio tulkitaan lajityypilliseksi, sisäsyntyiseksi käytökseksi. Tällöin koulukiusaaminenkin voi selittyä darwinistisilla tulkinnoilla siitä, että "vahvimmat selviävät".

Koulukiusaamiskeskustelun rivien välissä kiusaamiseen sortuvia lapsia vaivaa juuri näistä perspektiiveistä ja narratiiveista kumpuava mätä ihmisluonto tai lajityypillinen käytös. Lapset eivät lähtökohtaisesti osaa kontrolloida näitä luontaisia impulsseja, joten heidän välilleen syntyy helposti konflikteja, joita ohjaamaan tarvitaan asian oletusarvoisesti paremmin osaavia järkeviä aikuisia. Tällöin voidaan konkreettisesti argumentoida esimerkiksi, että lapset tarvitsevat aikuisten valvontaa harjoitellessaan sosiaalista kanssakäymistä, muutoin he kiusaavat toisiaan. Kotikasvatuksen, koulun ja muiden toimenpiteiden kautta lapset siirtyvät vähitellen kaoottisesta luonnontilasta kohti hallitumpaa ja sivistyneempää aikuisuutta. Tämä toteutuu esimerkiksi opettamalla heille erilaisuuden hyväksymistä ja tunnetaitoja. Samaan tarkoitukseen hyödynnetään oppilaisiin kohdistettavia hallintorakenteita, sääntöjä ja rangaistuksia (Lue lisää: luku [7.1](#)).

Muuttumattomaan ihmisluontoon tai evoluutioon vetoaminen on pahimmillaan vaarallinen kulttuurinen narratiivi, jonka kautta on mahdollista oikeuttaa ja vähätellä monenlaista väkivaltaa ja sortoa. Koulukiusaamiskeskustelussa tämä näkökulma tarjoaa syyn nostaa kädet ilmaan ja todeta, ettei mitään ole tehtävissä, sillä sekä ihmisluonnon että lajityypillisyyden käsitteisiin kuuluu niiden muuttumattomuus. Eri yhteiskunnan tahojen käsissä olisi paljon enemmän vastuuta jos lasten epätoivotun käytöksen syyt sijoitettaisiin yhteiskuntarakenteisiin tai kulttuurisiin piirteisiin - toisin sanoen tekijöihin, joita on mahdollista muovata. Ihmisluontoon ja ihmislajin piirteisiin nojautuminen onkin parhaita mahdollisia keinoja jämähtää paikoilleen minkä tahansa ongelman ratkaisuyrityksissä.

Vaikka kiusaaminen olisikin "osa meitä", olisi tärkeää tiedostaa vähintään se, että kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät voivat joko pahentaa tai helpottaa tilannetta. Useat sosiologit ja antropologit ovat kartoittaneet koulukiusaamisen taustalla vaikuttavia kulttuurisia konteksteja ja kaavoja, ja demonstroineet millä tavoin koulukiusaaminen on yhteydessä muun muassa ideologioihin, hegemonioihin ja yhteiskunnan valtarakenteisiin. (esim. MacDonald & Swart 2004; Merton 1994; Cadigan 2002; Duncan & Owens 2011; Lahelma 2004; Payne & Smith 2013; Phoenix, Frosh, & Pattman 2003; Ringrose & Renold, 2010).

Monikansallisessa tutkimuksessa on esimerkiksi havaittu, että koulukiusaaminen on pahempaa sellaisissa maissa, joissa väkivalta ja sosiaalinen suvaitsemattomuus on yleisintä (Due ym. 2005). Kasvatustutkija Racher Maunder ja psykologi Sarah Crafter (2018) taas ovat summanneet, että sosiaaliset ja kulttuuriset normit voivat normalisoida aggressiosta yhden vuorovaikutuksen tavan, ja sosiologi Cheri Jo Pascoe (2013) tiivistää, että alaikäisten aggressiivinen käytös on jäljennös heitä ympäröivän yhteiskunnan sisältämistä rakenteellisista epäarvoisuuksista.

Se, millaisia ihmiset ovat tai voivat olla, riippuu isolta osin kulttuurin tarjoamista olemassaolon, käyttäytymisen ja ajattelun malleista. Esimerkiksi ihmisten alistava käytös toisiaan kohtaan edellyttää sen mahdollistavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna koulukiusaamista esiintyy, koska lapsia ympäröi järjestelmä, jossa koulukiusaamisella voi saavuttaa tai voittaa jotakin - järjestelmä, jossa sen jonkin voittamisella tai saavuttamisella on ylipäätään jotakin merkitystä.

Antropologia ja etnografinen tutkimus tarjoavat esimerkkejä ihmisyhteisöistä, jotka ovat järjestäneet elämänsä siten ettei valta-asetelmien tai hierarkioiden synty ole mahdollista. Graeber ja Wengrow (2022) huomauttavat, että kyse ei ole niinkään siitä, etteivätkö erilaiset tavat järjestää yhteisöjä ja yhteiskuntia olisi mahdollisia, vaan siitä, että meiltä puuttuu mielikuvitusta tai halua niiden kuvittelemiseen.

Koulukiusaamista koskeva keskustelu osoittaa, että kiusaamisen nähdään voivan muuttaa muotoaan yhteiskunnan ja kulttuurin muuttuessa. Havaitut muutokset ovat kuitenkin poikkeuksetta *negatiivisia*, kuten teknologian kehityksen mahdollistama nettikiusaaminen tai lasten ja nuorten kulttuurin väkivaltaistuminen. Olisikin aika harkita positiivisten kulttuuristen ja yhteiskunnallisten vaihtelujen mahdollisuutta. Kulttuuri ja yhteiskunta eivät ole kiveen hakattuja asioita. Niillä on tapana muuttua ajan saatossa ja niiden muovaamiseksi on mahdollista ottaa tietoisia askeleita.

Kulttuurista ei tulisi sivuuttaa myöskään oppilaiden oppilasryhmien dynamiikkaa tai hierarkioita tulkittaessa. Koulukiusaamiseen perehtynyt kasvatustieteen professori Robert Thornberg (2015) muistuttaa, että vertaisryhmän jäsenyys perustuu jaettuun kulttuuriseen tietoon oikeasta tai väärästä käytöksestä eri tilanteissa. Yksilö määritellään poikkeavaksi kun tämä rikkoo ryhmän, kulttuurin tai yhteiskunnan keskeisiä sosiaalisia normeja.

3.2 Katseet ryhmän yksilöissä

Koulukiusaamisen toistellaan olevan ryhmäilmiö, jonka kuvaillaan kumpuavan oppilasryhmässä syntyvistä hierarkioista ja joidenkin oppilaiden pyrkimyksestä saavuttaa valtaa ja suosiota yhteisössä. Tästä huolimatta media fokusoi edelleen paljon koulukiusatun ja -kiusaajan muodostamaan klassiseen vastapariin, mikä herättää ajoittain kritiikkiä aihepiirin tutkijoiden ja asiantuntijoiden suunnalta. Koulukiusaamisesta ryhmäilmiönä puhuttaessa lapset luokitellaan heidän omaksumiinsa rooleihin. Kiusaajien ja kiusattujen lisäksi kiusaamistilanteissa on mahdollisesti mukana ainakin sivustakatsojia, puolustajia, avustajia tai ulkopuolisia.

Vaikka kiusaaminen tulkitaan ryhmäilmiöksi on katse samanaikaisesti vahvasti ryhmän yksilöissä ja heidän piirteissään. Koulukiusaamiskeskustelussa esimerkiksi kysytään toistuvasti, miksi jotkut lapset kiusaavat, jolloin eri alojen asiantuntijat kuvailevat koulukiusaajia ja heidän käytöksensä juuria. Syitä sekä kiusaajan että kiusatun rooliin ajautumiseen etsitään yksilöiden piirteistä ja ominaisuuksista, kuten sosiaalisista ja kognitiivisista taidoista tai itsesääteilykyvystä ([esimerkki](#)). Yksilöön tuijottaminen on viety niin pitkälle, että vastauksia etsitään jopa [geeneistä](#).

Tematiikan tarkastelu paljastaa erään mielenkiintoisen ristiriidan. Yksi suomalaisen koulukiusaamiskeskustelun kulmakivistä on mantra, jonka mukaan koulukiusatuksi joutuminen ei ole ikinä kiusatun vika. Ilmaisua toistellaan usein esimerkiksi valistustyössä ja kampanjoissa. Tästä huolimatta koulukiusatun rooliin ajautumisen syyksi mainitaan lähes poikkeuksetta jokin kiusatun yksilön ominaisuus, joka tekee tästä ”helpon kohteen”. Tämän narratiivin mukaan kiusatuksi joutuvat ne yksilöt, joilla on jokin erilaisuudeksi tai puutteellisuudeksi tulkittavissa oleva ominaisuus. Kyseessä voi olla esimerkiksi ihonväri, vähemmistöasema, fyysinen poikkeavuus tai taloudellinen asema. Toisin sanoen jokin kiusatun ominaisuus ikään kuin mahdollistaa koulukiusaamisen laukeamisen juuri hänen kohdallaan, ja koulukiusaamiskeskustelussa syy kiusatun rooliin joutumiselle on pohjimmiltaan kiusatussa itsessään. Esimerkiksi psykologian tohtori Virpi Pöyhönen on [todennut](#), että ”tiedämme jo, mikä kiusaamiselle altistaa. Riski tulla kiusatuksi kasvaa muun muassa ahdistuneilla, masentuneilla, sosiaalisesti ahdistuneilla, matalasta itsetunnosta kärsivillä, yksinäisillä ja heikossa asemassa ryhmässä olevilla oppilailla.”

Myös koulukiusaamista käsittelevää tietokirjallisuutta hiljattain tutkineet kasvatustieteilijät Anne-Mari Väisänen ja Maija Lanås (2022) havaitsivat saman ristiriidan: ”vaikka kirjallisuudessa toistellaan usein, että kiusaaminen ei ole kiusatun syytä, kirjallisuuden välittämä viesti on, että molempien (sekä kiusatun että kiusaajan) ominaispiirteitä täytyisi pystyä muuttamaan, jotta kiusaamistilanteita voidaan ratkaista.” Heidän mukaansa sekä kiusaajan että kiusatun persoonallisuus nähdään ongelmana, joka kaipaava korjaamista.

Koulukiusaamiskeskustelussa lapset on yksilöity äärimmilleen. Yhteisiä ominaisuuksia tai piirteitä heihin tuovat (pahan ihmisluonnon ja lajityypillisen käytöksen ohella) oikeastaan vain ikä ja sukupuoli; on päiväkotikäisiä ja peruskoululaisia, on tyttöjä ja poikia. Juuri näiden tekijöiden huomioiminen kumpuaa todennäköisesti tilastollisesta tutkimusperinteestä, joissa ikä ja sukupuoli ovat aina keskeisiä taustamuuttujia. Tämä yksilökeskeinen lähestymistapa sivuuttaa lähes täysin ryhmässä toimiviin yksilöihin vaikuttavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät.

Yksilöillä eri tilanteissa käytettävissään olevat toimintamallit sekä niiden tehokkuus juontuvat pitkälti kulttuurista. Esimerkiksi se, että yksilö tarvitsee tai haluaa huomiota, ei vielä määritä keinoja, joilla huomiota on mahdollista ryhmässä tavoitella. Se, miten lapsi lähtee huomiota, valtaa, kunnioitusta tai hyväksyntää tavoittelemaan on riippuvainen siitä, miten ympäröivässä kulttuurissa on niitä mahdollista saada. Onko vastaus hyvä urheiluasuoritus, tyylikkää vaatteet, vaiko päihtee? Vaiko kiltteys tai tunnetaitoisuus?

Vallan, huomion ja kunnioituksen tavoittelu kertoo myös kulttuurista, jossa on ylipäätään mahdollista - ja jopa positiivinen asia - olla muita ylempänä ja omata valtaa. Kulttuurintutkija Desi Valentin (2014) mukaan on mahdotonta kitkeä oppilaiden epätoivottua käytöstä kouluissa ellei kiinnitä huomiota uusliberaalisen yhteiskunnan kilpailua, aggressiota ja riistoa ylistäviin narratiiveihin. Yhtä lailla yksilöiden tavat tulkita päivittäisiä kokemuksia riippuvat kulttuurin tarjoamista malleista. Jos kiusatut esimerkiksi kertovat haastattelussa joutuneensa kiusatuksi erilaisuutensa vuoksi, on heitä ympäröivässä kulttuurissa oltava olemassa ajatusmalli, joka mahdollistaa kyseisen tulkinnan.

Myös Väisänen ja Lanas (Väisänen ja Lanas 2021, Väisänen 2023) päätyivät toteamaan ettei koulukiusaamista koskeva asiantuntijapuhe Suomessa tunnista ilmiön nivoutumista laajempiin yhteiskunnallisiin haasteisiin; puhetapoihin, koulun tai yhteiskunnan epäyhdenvertaisuuksiin, tai muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin (esim. rasismi ja heteronormatiivisuus). Sen sijaan koulukiusaamisen syyt sijoitetaan yksittäisten lasten käytökseen ja ominaisuuksiin, jolloin ratkaisua etsitään lasten kontrollista ja kurinpidosta. Erityisen keskeistä olisikin kääntää huomio yksilön ominaisuuksista koulukiusaamisen sosiaalisiin, instituutionaalisiin ja yhteiskunnallisiin konteksteihin (Horton 2016).

4. Koulu

4.1 Ilmiö koulun rajoissa

Koulukiusaamiskeskustelu on hyvin koulukeskeistä. Siinä koulu määritellään sekä paikaksi (koulun alue) että ajaksi (kouluaika). Lisäksi koulu rajautuu yksityisyyteen ja koteihin, mikä konkretisoituu esimerkiksi mainintoina siitä, etteivät koulun keinot ulotu sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen koska puhelin sisältöineen on oppilaan yksityisyyden piirissä.

Koulukeskeisyys näkyy ja kuuluu keskustelussa monin tavoin. Koulukiusaamista käsittelevien sisältöjen kuvitukset keskittyvät hyvin tiukasti fyysiseen kouluympäristöön (koulujen pihaja, käytäviä, vaatenaulakoita, pulpettirivejä, luokkahuoneita, keinuja, yms). Aikuisiksi kasvaneet entiset koulukiusatut seisoskelevat vanhan koulunsa pihamaalla henkilöjuttujen kuvituksissa, lauluissa, fiktiossa ja dokumenttituotannoissa. Myös entisten koulukiusattujen lukuisat kokemustarinat mediassa fokusoivat huomiota kouluympäristöön.

Valtaosa koulukiusaamiskeskustelusta on hyvin ratkaisukeskeistä, ja ratkaisua ongelmaan haetaan tiukasti koulun ja koulunajan rajoissa pitäytyen. Keskustelu koulukiusaamisen vastaisista työkaluista onkin pääosin keskustelua siitä, mitä koulut tarvitsevat koulukiusaamista torjuakseen. Keskustelussa esille tuodut koulukiusaamisen vastaiset toimenpiteet kohdistuvat lähes yksinomaan koulumaailmaan muun muassa uusina säädöksinä, tunteiden opetuksena, henkilökunnan osaamisen kehittämisenä tai vaikkapa koulun toimintakulttuurin työstönä. Toisin sanoen ratkaisua haetaan koulussa ja koulusta.

Koulun piiriin perinteisesti kuulumattomia toimijoita ja tahoja on tapana kutsua koulukiusaamiskeskustelussa "ulkopuolisiksi". Termi tulee esiin yleensä silloin kun kiusaamistilanteen kerrotaan vaatineen ulkopuolista apua. Mahdollisuuksista vaikuttaa asiaan kouluympäristön tai -ajan ulkopuolella ei yleensä keskustella. Poikkeuksen sääntöön tuovat yritykset ja urheiluseurat. K-Marketin lanseeraama Kiusaamisvapaa vyöhyke -kampanja palkittiin vuoden 2022 [Kansanterveyspalkinnolla](#), koska se "muistuttaa, että kiusaamiseen puuttuminen ei ole ainoastaan koulun tai kodin asia ja se osoittaa, että lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia voidaan edistää kaikilla yhteiskunnan sektoreilla". Monet urheiluseurat taasen näkevät olevansa osittaisessa vastuussa lasten ja nuorten kasvatuksesta ja julkaisevat ajoittain kiusaamisen vastaisia kannanottoja tai kampanjoita.

Huomion ollessa tiukasti koulussa, ei koulukiusaamiskeskustelussa tällä hetkellä kiinnitetä lähes lainkaan huomiota siihen, millaista apua ja tukea koulukiusaamista kokeneet mahdollisesti tarvitsisivat koulutien päätyttyä ja/tai kiusaamisen loputtua. Ainakin julkisessa keskustelussa taistelu koulukiusaamista vastaan kattaa siis vain ilmiön ennaltaehkäisyn ja jo ilmenneiden kiusaamistilanteiden ratkomisen kouluissa. Jälkihoidosta ei edes keskustella. Väärinymmärrys vaikuttaa aiheutuvan juuri siitä, että koulukiusaaminen ilmiönä sijoitetaan niin tiukasti kouluympäristöön. Koulutaipaleen taakse jättäneet ovat jääneet vähemmälle huomiolle, sillä he poistuvat ilmiön tapahtumapaikalta eli koulusta. Vaikka koulukiusaamisen pitkäkantoisista seurauksista puhutaankin paljon, mielletään varsinainen ongelma ratkaistuksi koulutaipaleen päätyttyä.

4.2 Koulun ja kodin reviirit

Vaikka koulun asema instituutiona on Suomessa voimakas, on lasten kasvattaminen suomalaisessa kulttuurissa ensisijaisesti vanhempien tehtävä, johon puuttuminen on herkkä aihe. Tämä näkyy myös koulukiusaamiskeskustelussa siten, ettei vanhempiin ja koteihin mahdollisesti kohdistettavista toimenpiteistä keskustella lähes lainkaan. Vanhempia voidaan korkeintaan pehmeästi kannustaa läheiseen ja avoimeen keskustelukulttuuriin lastensa kanssa.

Kotien yksilöllisyyden ja yksityisyyden kunnioittamisesta kieli myös se, että koulukiusaamisen syistä keskusteltaessa [traumatietoinen perspektiivi](#) loistaa poissaolollaan, vaikka psykologian ammattilaisia onkin äänessä paljon. Fokuksen siirtäminen luokkahuoneen nykyhetkestä siihen, millaiset tapahtumat kotona mahdollisesti muodostavat joillekin lapsille tarpeen käyttäytyä epätoivotulla tavalla edellyttäisi koteihin tunkeutumista.

Syytöksiä koteihin kuitenkin kohdistuu. Esimerkiksi mielipidekirjoituksissa ja erilaisilla julkisilla kommenttipalstoilla huudellaan kotoa saatujen roolimallien ja käytöstapojen puutteellisuuden perään. Myös koulukiusaamista käsittelevän kirjallisuuden mukaan kotiympäristöllä on suuri merkitys kiusaajaksi tai kiusatuksi joutumiselle (Väisänen ja Lanas 2022).

Toisaalta koulukiusaamiskeskustelussa näkyy viitteitä myös koulumaailman ja sen säädösten reviiristä, jonne vanhemmat eivät saa liiaksi astua. Asia konkretisoitui [esimerkiksi](#) Kalasataman koulun oppilaiden vanhempien tarjouduttua välituntivalvojiksi. Idea ei saanut kannatusta, sillä välituntivalvonta ”on lähtökohtaisesti opettajien ja koulun vastuulla”.

Koulukiusattujen ja -kiusaajien vanhemmille ei anneta kovinkaan merkityksellistä roolia koulukiusaamisen ehkäisy- ja torjuntatoimia koskevassa keskustelussa. Kun vanhemmat mainitaan on aiheena useimmiten se, mitä vanhemmat voivat tehdä jos omaa lasta kiusataan tai oma lapsi kiusaa muita oppilaita, jolloin vanhempien toimijuus rajataan oman lapsen kanssa keskusteluun tai sen tunnistamiseen ettei omalla lapsella ole kaikki hyvin.

Koulukiusattujen lasten vanhemmat kertovat ajoittain julkisuudessa kokemustarinoita lapsensa kohtaamasta kiusaamisesta. Tällöin on yleistä, että vanhempi kuvailee lapsensa kärsimystä, sen tuottamaa huolta ja surua, ja kertoo, missä kaikessa koulu tai koko yhteiskunta on epäonnistunut. Näiden artikkeleiden loppupuolella on tapana haastatella kyseisen koulun rehtoria tai päättäjiä, ja tentata heitä tapahtuneesta. Kyseiset sisällöt asettavatkin koulut ja kodit tiukkaan vastakkainasetteluun.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että tehokkaimmat koulukiusaamisen ehkäisy- ja interventiomallit ulottuvat myös vanhempiin (Ttofi & Farrington, 2011, 27–56). Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin toteuttaman kiusaamisen vastaisten menetelmien [arvioinnin](#) mukaan ”lähes kaksi viidesosaa huoltajista olisi halunnut osallistua enemmän koulun kiusaamisen vastaiseen työhön. Yksisuuntaisen tiedottamisen sijaan kouluissa tulee pohtia, miten eri tavoin huoltajat voivat olla mukana toiminnassa.”

Jos vanhempien osallisuutta halutaan lisätä ja koulukiusaamisen vastaista työtä ujuttaa entistä enemmän koteihin, tulisi jatkossa kiinnittää huomiota

koulukiusaamiskeskustelussakin näkyvään kodin ja koulun reviirien kulttuuriseen rajaan - ja mahdollisuuksiin uudelleenmuovata sitä nykyistä huokoisemmaksi. Etenkin perheiden yksilöllisyyden ja yksityisyyden kunnioittaminen voi hankaloittaa koulukiusaamista ehkäisevän tai siihen puuttuvan työn tuomista kotien piiriin.

4.3 Mikä koulu on?

Kuten luvussa [4.1](#) todettiin, julkisessa keskustelussa koulukiusaamisen ensisijaiseksi ja ainoaksi kontekstiksi mielletään koulu. Koulu kuitenkin nähdään pelkästään tapahtuma- ja ratkaisupaikkana, eikä siihen kiinnitetä syvemmin huomiota insituutiona. Saman ovat todenneet koulukiusaamiskirjallisuutta tutkineet kasvatustieteilijät Väisänen ja Lanas (2021). He selittävät koulukiusaamisilmiön irrottautumisen kontekstistaan kasvatustieteiden yleisellä dekontekstualisaatiolla, jonka myötä “koulussa tapahtuvaa kasvatusta ja opetusta tarkastellaan universaalina ilmiönä, joka tapahtuu yksittäisen opettajan ja oppilaan välillä, ja jossa ympäristö on näennäisen merkityksetön”.

Vähäisestä mielenkiinnosta institutionaalisen kontekstin merkitykseen kertoo myös usein koulukiusaamiskeskustelussa ilmenevä tulkinta, jonka mukaan sama ihmisten välisen vuorovaikutuksen ilmiö, jota kouluympäristössä kutsutaan koulukiusaamiseksi, voi ilmetä yhtä lailla muissa konteksteissa kuten työelämässä (työpaikkakiusaaminen) tai siirtyä sosiaaliseen mediaan (somekiusaaminen). Koulukiusaaminen on siis yksi kiusaamisen kategoria, ja erot kategorioiden välillä ovat *vain* eroja tapahtumapaikoissa. Esimerkiksi Opetusalan Ammattijärjestö OAJ on todennut [kannanotossaan](#): “Koulukiusaaminen terminä on myös väärä. Kiusaaminen koulussa ei eroa kiusaamisesta työpaikalla, kadulla, kotona tai missä tahansa muussa paikassa.”

Kouluun ja koulukiusaamisen institutionaaliseen kontekstiin liittyvää kapeakatseisuutta vahvistaa lisäksi se, että koulut nähdään yksilöinä. Koulukiusaamiskeskustelussa esimerkiksi esitellään yksittäisten koulujen valitsemissa toimintatapoja kiusaamisen ehkäisemiseksi, ja mitataan koulukohtaisia eroja kiusaamisen esiintyvyydessä.

Nykyisin koulukiusaamiskeskustelussa tuodaan ajoittain esiin koulun toimintakulttuurin potentiaali koulukiusaamisen torjunnassa. Esimerkiksi Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi totesi [arvioinnissaan](#), että “koulujen omalla toimintakulttuurilla on suuri merkitys kiusaamisen vastaisessa toiminnassa”. Tällöinkin kuitenkin viitataan yksittäisten koulujen toimintakulttuuriin. Sen sijaan, että näemme koulut vain tapahtumapaikkoina ja yksilötoimijoina, tulisi ymmärtää ja ottaa huomioon, millainen insituutio suomalainen koulu pohjimmiltaan on.

Koulukiusaamisesta puhutaan ilmiönä, joka tekee oppimisympäristöstä eli koulusta turvattoman. Lähtökohtaisesti koulu siis mielletään turvalliseksi paikaksi, ja sitä sen myös oletetaan olevan. Kehitystarpeistaan huolimatta koulu on kulttuurisissa mielikuvissa tarkoitusperiltään ja toimintaperiaatteeltaan hyvää tarkoittava ja puhtoinen instituutio sekä kansallinen ylpeydenaihe. Julkisessa keskustelussa saatetaan kritisoida koulumaailman yksityiskohtia, kuten luokkakokoja tai opettajien kiirettä, mutta koko koulujärjestelmään tai sen rakenteisiin kohdistuva kritiikki rajoittuu muutamaan yleisönosastokirjoitukseen. Väisänen ja Lanas (2021) havaitsivat tutkimuksessaan, että koulun rakenteiden osuus

koulukiusaamiseen voidaan jopa suoraan kiistää, esimerkiksi toteamalla että ”kiusaamisen yleisyys koulussa ei johdu siitä, että koulu ympäristönä tuottaisi kiusaamista.”

Etenkin monet sosiologit ja sosiaaliantropologit ovat esittäneet, että koulukiusaamista voi ainakin osittain selittää koulun kulttuurilla (esim. MacDonald & Swart 2004; Cadigan 2002; Merton 1994; Adler & Adler 1998; Phillips, 2003). Yksi eniten viitatuista tutkimuksista on antropologi Helen MacDonaldin ja kasvatuspsykologi Estelle Swartin (2004) työ. Heidän tutkimassaan eteläafrikkalaisessa koulussa koulukiusaamisen ja sen torjunnassa epäonnistumisen taustalta paljastui kulttuurien ristiriita: koulun autoritäärinen kulttuuri oli este positiivisen, yhteisöllisen, kunnioittavan ja demokraattisen koulukulttuurin luomiselle. Lisäksi MacDonald ja Swart havaitsivat koulussa urheilun tärkeyttä korostavan epäinklusiivisen kulttuurin, joka johti ”coolien ja nörttien” oppilaiden erotteluun.

MacDonaldin ja Swartin mukaan heidän tutkimuksensa osoittaa, että koulukiusaaminen kytkeytyy moniin autoritäärisen kulttuurin arvoihin ja normeihin. Tällaisen kulttuurin luonteeseen kuuluu estää yhteisön jäseniä aktiivisesti ottamasta osaa ja sitoutumasta merkityksellisiin arvoihin ja ideologioihin, jotka voisivat sitoa heidät yhteen. Sen sijaan yhteisön jäseniin kohdistetaan rooleja, sääntöjä, arvoja ja odotuksia, joiden tarkoituksena on säännöstellä näiden käytöstä. Autoritäärisen kulttuurin luonne myös hylkii humanistisia arvoja, kuten huolenpitoa, kunnioitusta, yhteistyötä, kollegiaalisuutta, inklusiota ja osallisuutta. MacDonald ja Swart summaavat, että tästä syystä autoritäärisen kulttuurin alaisuudessa toimivat koulut epäonnistuvat kiusaamisen ehkäisemisessä. He nostavat esille kasvatustieteilijä Thomas J. Sergiovannin (1994: 71-72) ehdotuksen, jonka mukaan kouluista pitäisi muovata yhteisöjä, joiden jäsenet samaistuvat ja sitoutuvat yhteisönsä keskeisiin arvoihin - arvoihin, jotka eivät ole vain sanahelinää vaan heijastuvat kouluorganisaation jokaiseen elementtiin, kuten päätöksentekoon ja johtamistyyleihin.

Olisikin keskeistä pohtia ja tutkia tarkemmin kouluun Suomessa liitettyjen puhtoisten kulttuuristen mielikuvien paikkansapitävyyttä ja niiden voimaa estää meitä näkemästä tiettyjä mahdollisesti koulukiusaamisen yleisyyteen vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi sosiologit Pierre Bourdieu ja Jean-Claude Passeron esittivät aikanaan (1977), että yksi koulujärjestelmän tehtävistä on estää meitä näkemästä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Tämä tapahtuu tuottamalla illuusio koulusta puolueettomana järjestelmänä. Kyseessä on kuitenkin vain illuusio, ja todellisuudessa koulu uusintaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Kotimaan tutkimuskentälläkin on argumentoitu (esim. Hoikkala ja Paju 2013, Paju 2011), että koulu edistää vain sen omien tavoitteiden kanssa resonoivaa yhteisöllisyyttä.

Koulukiusaamista ehkäisevä kampanjointi nojaa monesti iskulauseisiin, jotka painottavat meidän kaikkien olevan yhtä arvokkaita ja erilaisuuden olevan rikkaus. Tämä valistuspuhe vaikuttaa jopa irvokkaalta jos pysähdytään hetkeksi miettimään koulun toimintaperiaatteita. Koulu on hierarkkinen instituutio, jonka alimmalla askelmalla sijaitsee oppilaiden valtava ihmismassa. Tästä näkökulmasta lasten väliset valtataistelut ovat vain viimeinen ruohonjuuritason linkki heidän ylleen rakennetun hierarkian ja vallankäytön jatkumossa.

Lisäksi koulu tarkkailee ja arvioi lapsia todella monella eri tavalla. Arvioinnin tulokset konkretisoituvat koepapereissa ja todistuksissa arvosanoina, jotka kertovat oppilaan suoriutumisesta eri osaamisalueella. Koulussa on mahdollista olla hyvä tai huono lukuisin eri tavoin. Jokaisen oppilaan tulee opiskella esimerkiksi matematiikkaa ja vieraita kieliä. Koulun

kuitenkin aloittaa joka syksy kirjo hyvin erilaisin kiinnostuksen kohtein ja lahjoin varustettuja oppilaita - toisin sanoen *erilaisia ihmisiä*, joista useimmat tulevat saamaan joillakin osaamisalueilla huonoja arvosanoja. Toisin sanoen, opetussuunnitelma määrittelee asioita, joita meidän kaikkien tulisi osata (tavoitteena samanlaisuus) kun taas arvosanat rankaisevat meitä siinä epäonnistumisessa (eli erilaisuudesta). Kun koepaperit palautuvat oppilaille, voi lasten keskuudessa alkaa keskustelu siitä, minkä numeron kukin on saanut. Se, että oppilaille tarjotaan jatkuvasti mahdollisuus arvottaa ja vertailla itseään muihin, tuskin edistää yhdenvertaisuuteen pohjautuvia ajatusmalleja. Esimerkiksi kasvatustieteilijä Robert Thornberg (2015) summaa useiden etnografisten tutkimusten esittäneen, että oppilaiden väliset sosiaaliset hierarkiat syntyvät tai niitä vahvistaa koulukulttuurissa oleva painotus kilpailulle ja hierarkioille.

Myös se, mistä arvosanoja annetaan paljastaa paljon koulun tarkoituksesta ja yhteiskunnan arvoista. Norjassa asuva suomalaistoimittaja [kuvaili](#) lapsensa päättäjaispäivää seuraavasti:

“Kun vanhimmalla tyttärellämme oli viimeinen päivä alakoulussa, hänelle ja muille koulun päättävälle jaettiin pienet taulut, joissa oli tekstiä. Mielenkiinnolla odotin, että pääsen näkemään, mitä siinä lukee. Arvosanojahan Norjan alakouluissa ei anneta, mutta ajattelin, että ehkä siihen on kirjoitettu, mitä tyttäreni osaa eri oppiaineissa. Ei suinkaan – plakaatti oli täynnä adjektiiveja, joilla tyttäreni luokkakaverit olivat kuvailleet häntä: hauska, urheilullinen, ystävällinen, empaattinen ja niin edelleen. Tuli jälleen selväksi, että Norjan kouluissa ei ole tärkeintä, mitä osaat ja kuinka hyvä olet oppiaineissa, vaan minkälainen ihminen olet tai ehkä vielä enemmän: millaisena muut ihmiset näkevät sinut.”

Kasvatustieteilijä Antti Saari (2011) on kuvannut koulun hallinnoivan yksilöä, tämän taitoja, osaamista ja suhtautumista yhteiskuntaan. Samanaikaisesti ei pidä unohtaa, että isoilla instituutioilla on tapana ajaa yhteiskunnassa valtaa pitävien tahojen ja ideologioiden intressejä. Onkin aiheellista pohtia, mitä ne suomalaisen koulun tapauksessa ovat? Esimerkiksi hyvistä PISA-tuloksista hyötyvät ainakin ne, jotka haluavat koulun tuottavan työelämään talouskasvua tukevia yksilöitä. Helsingin Sanomien [haastattelussa](#) opettaja ja kirjailija Minna Rytisalo kritisoi suomalaisen koululaitoksen ongelmia todeten: ”Koulun tehtävä ei ole luoda edellytyksiä talouskasvulle. Koulutuksen ei tule palvella työelämän tarpeita.” Voisiko Suomi olla tulevaisuudessa koulutuksen kärkimaa mittarilla, joka kertoo, kuinka hyvinvoivia kansalaisia kouluista astelee ulos?

Sen sijaan, että koulut nähdään yksilöinä ja pelkistetään vain koulukiusaamisen tapahtumapaikaksi, tulisi perspektiiviä laajentaa kouluinstituution roolin huomioimiseen. Millaisille toimintaperiaatteille ja tavoitteille perustuva instituutio koulu Suomessa on? Millainen on suomalaisen koulun kulttuurihistoria? Millainen on kulttuurinen käsitys oppivelvollisuuslain tavoitteeksi mainitusta *elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellisesta perusosaamisesta ja sivistyksestä*? Mitä koulurakennusten tuotantotehdasmainen arkkitehtuuri voisi paljastaa koululaitoksen luonteesta? Erityisen tarpeellista olisi pohtia, mikä on koulun rooli väkivaltaisten, alistavien ja eriarvoistavien rakenteiden ja dynamiikkojen synnyssä tai toisintamisessa.

5. Kiusattuja ja kiusaajia

5.1. Koulukiusatun kulttuurinen rooli

Koulukiusaamiskeskustelussa koulukiusatuista puhutaan usein yksikössä, ja koulukiusaamista käsittelevien sisältöjen kuvituksissa sekä fiktiivisissä sisällöissä esiintyy lähes poikkeuksetta vain yksi kiusattu lapsi. Dokumenttielokuvissa, musiikkivideoissa, yms. kiusattu kävelee tai seisoskelee yksin mietteissään. Kiusaajia taas on useimmiten monia.

Koulukiusaamisen uhriin fokusoidaankin niin tiiviisti yksittäisenä yksilönä, että samalla tullaan sivuuttaneeksi fakta, että koulukiusattuja on monia - suurella todennäköisyydellä samassa koulussa tai jopa samassa koululuokassa. Kiusattujen esittäminen ja näkeminen ryhmänä voisikin avata uusia ovia. [Esimerkiksi](#) Tampereella on menestyksekkästi kokeiltu koulukiusatut lapset yhteen kokoavia hevoshommissa: ”Hiljaisten, arkojen koululaisten mieliala ja itsetunto kohentuivat mukavissa hevoshommissa. Tuntui hyvältä touhuta turvallisessa ryhmässä. Ei tarvinnut jännittää, mitä muut sanovat tai ajattelevat.”

Koulukiusattujen toimijuus näyttäytyy julkisessa keskustelussa hyvin vähäisenä tai jopa olemattomana. Kenties silmiinpistävin osoitus tästä ovat toistuvat ilmaiset, jotka kuvaavat koulukiusatuksi tulemista asiana joka *vain tapahtuu* kohteena olevalle yksilölle. Kiusattu on passiivinen kohde, joka ”joutuu koulukiusaamisen uhriksi”, ja pääsy ulos tilanteesta on sen varassa puuttuuko joku toinen asiaan. Kyseinen ilmaisetapa kummunee halusta painottaa koulukiusattujen syyttömyyttä, mutta samalla se asemoi koulukiusatut passiivisiksi toimijoiksi, joiden ainoaksi rooliksi jää kärsiä ja olla muiden toimenpiteiden armoilla. Myös koulukiusaamista koskevien sisältöjen kuvitukset heijastelevat tätä narratiivia. Niissä kiusattu nähdään usein istumassa maassa, esimerkiksi ulkona koulurakennuksen seinää vasten tai koulun käytävällä. Hän on haudannut kasvonsa käsiinsä tai on muutoin sykkyrässä, pää painuksissa. Sama ajatusmalli piilee suomen kielen termeissä koulukiusaaja (aktiivinen subjekti) ja koulukiusattu (passiivinen objekti). Vastaavia havaintoja tehneet Väisänen ja Lanas (2022) kritisoivat, että kirjallisuudessa esiintyvä kiusaamispuhe ”tuottaa lannistavan ja nöyryyttävän aseman niille lapsille ja nuorille, joita sen on tarkoitus auttaa.”

Ainoa selkeä toimijuus, joka koulukiusatulle suodaan on narratiivi, jossa kiusattu päätyy ”äärimmäiseen ratkaisuun”, kuten satuttamaan itseään tai muita oppilaita, kun hänen mittansa täytyy. Mahdollisuus jonkinasteiseen kiusatun koston tiedostetaan ja jopa hyväksytään kulttuurissamme. Ne kostaa, et sydäntä voi niiltä ostaa, laulaa Tommi Läntinen hittikappaleessaan Syvälle sydämeen sattuu. Ylen draamasarja Räjähdysherkkä kuvaa kiusatussa kasvavaa väkivaltafantasiaa. Kaija Saariahon ja Sofi Oksasen ooppera Innocence kertoo kouluampumiseen johtaneista tapahtumista. Mercedes Bentso kertoo avoimesti ampumishaaveistaan Koulumustelmat -kirjassa. On mielenkiintoista, että koulukiusaamista kokeneet saavat kertoa väkivaltafantasioistaan pilaamatta mainettaan. Asia otetaan vastaan jopa ymmärtäväisesti. Tuskin missään muussa tilanteessa on näin hyväksyttävää kertoa, että halusi satuttaa lapsia. Tämä heijastelee luvussa [2.1](#) esitettyä kuvausta koulukiusaamisteemasta suomalaisille tärkeänä sydämenasiana.

Koulukiusatun toimijuuden vaihtoehdot näyttäytyvät siis kahtena ääripäänä; täysin lamaantuneena uhrina tai potentiaalisena kouluampujana. Edes fiktiossa ei yleensä kuvata kiusattuja, jotka olisivat muulla tavoin aktiivisia toimijoita.

Kiusatun kulttuurisesta roolista passiivisena vastaanottajana kielii myös se, että kiusatuksi joutumisen raportoidaan ja oletetaan usein muuttavan ihmistä tai hänen identiteettiään. Joskus kuulee esimerkiksi sanottavan, että alun perin kiusatuksi joutunut oli "oli aivan tavallinen lapsi" tai "iloinen ja innokas alakoululainen". Koulukiusaamisen aiheuttama muutos kuvataan joko negatiiviseksi (ajautunut ongelmiin) tai positiiviseksi (selviytyneet).

Negatiivinen muutosnarratiivi konkretisoituu useimmiten valistuspuheena siitä, mitä kaikkea kiusaamisesta voi kiusatulle seurata. Tällöin puhutaan koulukiusaamisen jättämistä pitkistä tai syvistä jäljistä, arvista tai haavoista, jotka mainitaan lähes aina kun teemasta keskustellaan. Tämän narratiivin mukaan koulukiusatuksi tuleminen aiheuttaa huomattavan negatiivisen taakan yksilön elämään tai voi jopa pilata sen. Meitä muistutetaan toistuvasti siitä, että koulukiusaaminen voi altistaa muun muassa masennukselle tai muille mielenterveysongelmille myös myöhemmällä iällä.

Vaikka koulukiusaamisen vakavista seurauksista puhutaan paljon, useimmiten julkisesti ääneen pääsevät koulukiusaamista menneisyydessään kokeneet, mutta siitä suhteellisen hyvin selvinneet aikuiset tai koulutiensä päättäneet nuoret. Näiden kokemusasiantuntijoiden haastatteluiden sisällöt noudattavat lähes käsikirjoituksenomaisesti samaa kaavaa. Tarinoihin sisältyvät seuraavat osiot: milloin kiusaaminen alkoi, miten se ajan saatossa eteni, mistä se johtui, millä tavoin henkilöä kiusattiin, miltä se kiusatusta tuntui ja millaisia ajatuksia se kiusatun mieleen toi, millaisin toimenpitein kiusaamiseen mahdollisesti yritettiin puuttua, miten kiusaaminen vaikutti kiusatun elämään ja identiteettiin, mitä kiusattu tänä päivänä miettii tapahtuneesta ja kiusaajistaan, mitkä asiat auttoivat kiusattua jaksamaan, mitkä asiat mahdollistivat sen, että kiusatulla menee nykyään elämässä hyvin, ja mitä neuvoja tai terveisiä kiusattu haluaa lähettää muille kiusatuille.

Kivuliaista kokemuksista alkanut tarina päättyy siis kertomukseen voimaantumisesta ja siitä, miten elämässä on nyt kaikki kohdallaan. Juuri kokemusasiantuntijat toimivatkin koulukiusaamisen mukanaan tuoman positiivisen muutoksen sanansaattajina. Koulukiusaamisen vaikutus identiteettiin voidaan lopulta esittää esimerkiksi taustatekijäksi sille, että henkilö on tavalla tai toisella menestynyt elämässä. Kiusaaminen voi tehdä yksilöstä esimerkiksi tyynemmän tai vahvemman. Tällöin ollaan kiinni vanhassa viisaudessa; se mikä ei tapa, vahvistaa. Usein kiusaamiskokemuksen kerrotaan kääntyneen voimavaraksi työuralla, jossa kestävyyttä ja kovuutta arvostetaan. On tärkeää huomata, että vasta tässä vaiheessa, koulumaailman ja kiusaamistilanteen jäätyä vuosien taa, koulukiusatulle sallitaan aktiivisen toimijan rooli.

Rooli koulukiusattuna näyttäytyy julkisuudessa arkana ja häpeällisenä asiana, joka on vaikea paljastaa vielä aikuisenakin. Sekä koulukiusatun että -kiusaajan roolista kertominen koetaan hyvin intiimin ja yksityisen asian paljastamiseksi. Erityisesti sosiaalinen media, keltainen lehdistö ja YouTube ovat täynnä asiaa koskevia ulostuloja; rohkeita yksilöitä, jotka puhuvat asiasta avoimesti.

5.2 Koulukiusaajan kulttuurinen rooli

Koulukiusaamiskeskustelu osoittaa, että koulukiusaajien maine ja asema on suomalaisessa kulttuurissa hyvin alhainen. Esimerkiksi satunnaisessa katugallupissa tai paneelikeskustelussa haastateltavalta voi tiedustella, onko häntä ikinä kiusattu tai onko hän omin silmin todistanut koulukiusaamista, mutta ei sitä, onko hän menneisyydessään kiusannut jotakuta. Kyseinen syytös olisi jo kysymyksen muodossa todella vakava. Toiselle ihmiselle voi aiheuttaa mainehaittaa väittämällä tai todistamalla julkisesti tämän olleen koulukiusaaja. Keskustelupalstoilla ja sosiaalisen median kommenttiketjuissa kiusaajiin kohdistetaan usein hyvin kärkevää kritiikkiä.

Koulukiusaajien ääntä kuullaan aniharvoin ja silloin kun kiusaaja päästetään puhumaan, ovat tämän kommentit rajautuneet - tai rajattu - erittäin tarkkaan ja toistuvaan muottiin. Lyhyimmillään kiusaaja saa ilmoituksenomaisesti myöntää olleensa koulukiusaaja. Tällöin kyse on yleensä julkiksista, jotka nolona paljastavat asian tuomitukseen sen. Kiusaaja puhuu vain itsestään ja elämästään, pohdiskellen, miksi kiusasi ja mitä siitä nykyisin ajattelee. Pakollinen osuus on tällöin todeta käyttäytyneensä tyhmästi ja katuvansa tekojaan. Neuvoja tai ratkaisuja koulukiusaamisen vastaiseen kamppailuun ei kiusaajilta kysellä, toisin kuin kiusatuilta. Kiusaajien äänettömyys heijastelee kyseisen roolin häpeällisyyttä, mutta voi toimia myös eräänlaisena rangaistuksena tai tapana asettua kiusattujen puolelle; miksi pahantekijä ansaitsisi puheenvuoron?

Myöskään kiusaajan roolin vaikutuksista kiusanneen lapsen tai nuoren myöhempään elämään ei pahemmin keskustella. Satunnaiset otsikot kertovat tutkimuksen osoittaneen, että kiusaajat syyllistyvät aikuisina todennäköisemmin väkivaltarikoksiin ([esimerkki](#)). Elämässään menestynyt kiusaaja sen sijaan vaikuttaa edelleen tabulta, ollen ristiriidassa kiusaajiin kohdennetun huonon maineen kanssa.

Mediassa esiintyy edelleen ajoittain mielikuva, jonka mukaan koulukiusaajat purkavat omista ongelmistaan kumpuavaa pahaa oloaan muihin. Tämä stereotypia vaikuttaa kuitenkin olevan murtumassa - tai sitä pyritään murtamaan. Tutkijat ja muut asiantuntijat eivät enää puhu kiusaajista apua tarvitsevinä häiriintyneinä ongelmatapauksina. Etenkin psykologian professori Christina Salmivalli on useaan otteeseen mediassa painottanut koulukiusaajien olevan pääosin aivan tavallisia lapsia, [esimerkiksi](#): "kun kiusaamista alettiin tutkia 1970- ja 1980-luvuilla, ajateltiin, että kiusaajat ovat lähes aina aggressiivisia ressuksia, joilla on käyttäytymishäiriöitä ja tunteiden säätelyn ongelmia. Uusimpien tutkimusten mukaan moni koulukiusaaja on kuitenkin suosittu, menestyvä ja sosiaalisesti lahjakas lapsi. Ja taitava manipuloimaan ryhmänsä jäseniä."

Viimeisetkin sympatiat koulukiusaajia kohtaan ovat siis katoamassa. Huomionarvoista on lisäksi se, että tällä hetkellä kiusaaja on koulukiusaamistilanteisiin ja niiden selvittämiseen liittyvistä osapuolista ainoa, jolle ei ainakaan julkisesti jaeta minkäänlaisia ohjeita tai neuvoja - toisin kuin kiusatuille, vanhemmille, koulun henkilökunnalle, ja muille oppilaille.

5.3 Valkoinen koulukiusaaminen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lähivuosina toteuttamien kouluterveyskyselyiden [tulokset](#) osoittavat, että maahanmuuttajataustaiset ja sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat oppilaat joutuvat muita useammin koulukiusaamisen kohteeksi. Maahanmuuttajataustaisiin kohdistuva kiusaaminen on puolet tai jopa [kolminkertaisesti](#) yleisempää kuin kantasuomalaisiin. Sukupuolivähemmistöt kokevat kiusaamista kolme kertaa yleisemmin kuin cis-sukupuoliset, ja seksuaalivähemmistöt kaksinkertaisesti heteroihin verrattuna. Havaitut erot pätevät tutkimuksen mukaan kaikilla koulutusasteilla.

Vähemmistöihin kohdistuvasta koulukiusaamisesta ei kuitenkaan puhuta. Asia tulee koulukiusaamiskeskustelussa esiin vain tutkimuspohjaisena toteamuksena, että kyseisiä ryhmiä kiusataan muita enemmän, eikä keskustelu jatku sen pidemmälle. Henkilöhaastatteluissa, dokumenttielokuvissa ja fiktiossa, sekä kiusatut ja kiusaajat ovat lähes poikkeuksetta mitä tavallisinta valtaväestöä. Vähemmistöjen keskuudesta ääneen pääsevät korkeintaan maahanmuuttajataustaiset julkkiset, ns. suositut maahanmuuttajat ([esimerkki 1](#), [esimerkki 2](#)). Kirkkaammin poissaolollaan koulukiusaamiskeskustelussa loistavat saamelaiset ja romanit. Löydettävissä oli esimerkiksi vain yksi saamelaisten kokemaa koulukiusaamista käsittelevä [artikkeli](#). Vähemmistöt loistavat poissaolollaan myös kiusaamista koskevien artikkeleiden kuvituksissa. Satunnaisia poikkeuksia lukuunottamatta, vaikuttavat kaikki niissä esiintyvät lapset ulkoisilta piirteiltään kantasuomalaiselta valtaväestöltä.

Vähemmistöt ja monikulttuurisuus on saatettu häivyttää koulukiusaamiskeskustelusta taustalla hyväntahtoinen ajatus kaikkien ihmisten yhdenvertaisuudesta. Tällaisen värisokean ajattelun sudenkuoppa on se, ettei rasismien olemassaoloa tiedosteta tai siihen puututa, vaikka todellisuudessa ihmisiä kohdellaan eri lailla muun muassa ihonvärin ja taustansa takia. Rasismista ei kuitenkaan päästä eroon vaikenemalla.

Kyseessä on valtava aihepiiri, johon ei tämän selvitystyön resurssien puitteissa ollut mahdollista syventyä, mutta joka tulisi ehdottomasti nostaa mukaan koulukiusaamisilmiön tarkasteluun. Tällä hetkellä Suomessa rasismi ja koulukiusaaminen rajataan ilmiöinä täysin erilleen toisistaan eikä niitä julkisessa keskustelussa sekoiteta toisiinsa. Rasismi on kuitenkin kouluissa arkipäivää. Esimerkiksi kasvatustieteilijä Anne-Mari Souton väitöstutkimus vuodelta 2011 dokumentoi ansiokkaasti rasismien ilmenemismuotoja kouluissa. Souton mukaan ”rasismiin liittyvät kysymykset on sivuutettu monikulttuuristuvan koulun haasteiden tarkastelussa”. Tämä pätee myös koulukiusaamiseen. Koulukiusaamisen vastaisen työn tulisikin jatkossa ottaa huomioon kouluissa ilmenevä rasismi, sekä rasismien ja koulukiusaamisen yhteys, sen sijaan että ilmiöistä keskustellaan vain kahtena erillisenä kokonaisuutena.

5.4 Tyttöjä ja poikia

Koulukiusaamiskeskustelussa vertaillaan usein tyttöjä ja poikia toisiinsa. Yleensä kyse on maininnasta, että jompi kumpi sukupuolibinääriin puolisko kiusaa tai joutuu kiusatuksi toista enemmän, tai siitä, että tyttöjen ja poikien tavat kiusata poikkeavat toisistaan. Tällöin poikien harjoittamaa kiusaamista kuvataan näkyvämmäksi, fyysisemmäksi ja suuremmaksi.

Taustavire on tällöin jopa positiivinen; havaittavuus on koulukiusaamisen kontekstissa hyvä asia (mahdollistaa puuttumisen) ja suoraan puhuminen suomalaisessa kulttuurissa arvostettu piirre. Tyttöjen harjoittamaa koulukiusaamista taas kuvataan paljon vaivhkaisemmaksi ilmiöksi, joka perustuu selän takana puhumiseen, juoruiluun, nälvimiseen ja valehteluun. Tarinaa tyttöjen ja naisten kieroudesta ja epäluotettavuudesta uusintava misogynistinen ajattelutapa on havaittu koulukiusaamiskeskusteluissa myös Suomen ulkopuolella (esim. Bethune ja Gonickin, 2017). Samalla koulukiusaamisen yhteys maskuliinisuuden kulttuuriseen ihainnointiin ja maskuliiniseen väkivaltaan sivuutetaan täysin.

Kaiken kaikkiaan koulukiusaamiskeskustelu ei kiinnitä lähes lainkaan huomiota sosiaaliseen sukupuoleen (gender) ja tulee siten sivuuttaneeksi monia ilmiössä keskeisesti vaikuttavia tekijöitä. Sukupuolentutkimuksen professori Margot E. Abelsin (2017) mukaan sosiaalisen sukupuolen sivuuttamisella on iso rooli koulukiusaamisen ehkäisemisen epäonnistumisessa Yhdysvalloissa. Hänen tutkimuksensa mukaan koulujen kiusaamisenvastaiset toimintamallit tukevat vanhentuneita binäärisiä sukupuolikäsityksiä, validoivat maskuliinisuuden ja aggressiivisen käytöksen yhteyden ja normalisoivat sosiaaliseen sukupuoleen juurtunutta sosiaalista stratifikaatiota. Abels kuvailee, että koulukiusaamisen torjunnassa sivuutetaan sosiaalisen sukupuolen kriittinen tarkastelu, sukupuolten epätasa-arvo, keskeisimmät väkivaltaista käytöstä legitimoivat ideologiat ja aggressiivisuuden yhteys idealisoituun maskuliinisuuteen. Hänen mukaansa tehokkaampi taistelu koulukiusaamista vastaan vaatisikin vallitsevien sukupuolinormien kyseenalaistamista ja purkamista. Hän esittää, että esimerkiksi perinteisesti femininiinisyteen liitettyjen piirteiden (kiltteys, myötätunto, välittäminen) asemointi koulukiusaamisen vastaisessa työssä maskuliinisuuden vastakohtaksi päättyy vain toisintamaan ja vahvistamaan sekä binääristä sukupuolikäsitystä että maskuliinisuuden ja aggressiivisuuden yhteyttä.

Lisäksi koulukiusaamiskeskustelu vaikenee täysin seksuaalisuuden roolista koulukiusaamisessa. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut tyttöihin ja naisiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän kroonistuminen ja vähättely yhteiskunnassa, sekä luvussa [6.2](#) kuvailtu kulttuurinen käsitys lasten viattomuudesta; viattomuudessaan lapsi ei ole seksuaalinen olento.

6. Lapsia ja aikuisia

6.1 Vastuulliset ja kyvykkäät aikuiset

Koulukiusaamiskeskustelu paljastaa, että suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa ensisijainen ase koulukiusaamista vastaan ovat aikuiset. Koulukiusaamisen havaitseminen, siihen puuttuminen, kiusaamistilanteiden selvittely, ja toimivien ehkäisy- ja interventiomallien etsiminen nähdään yksin aikuisten (koulun henkilökunnan, asiantuntijoiden, vanhempien, poliitikoiden, jne.) tehtävänä. Kaikkien aikuisten oletetaan olevan asiassa samalla puolella, ja niin kouluissa kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa aikuiset hoitavat asiaa lasten puolesta.

Asia konkretisoituu erityisesti keskustelussa siitä, millaisia muutoksia kouluissa tulisi tehdä, jotta koulukiusaamista saataisiin kitkettyä. Tällöin huomion keskipisteeseen sijoitetaan koulujen henkilökunnan eli aikuisten määrä ja heidän kyvylliset ja ajalliset resurssinsa. Ratkaisuehdotukset konkretisoituvatkin usein vaateiksi henkilökunnan lisäämisestä. Myös koulun aikuisten osaamiseen kiinnitetään huomiota - ovatko he päteviä ja mihin? Ajoittain esiin nousee ehdotuksia siitä, millä osa-alueilla koulun aikuisten osaamista tulisi tehostaa. Ennen kaikkea aikuisia tulisi olla riittävästi, muuten odotettavissa on ongelmia. Usein henkilöstöresursseista puhuttaessa peräänkuulutetaan tiettyjä ammattinimikkeitä, kuten psykologeja, kuraattoreita, kouluterveydenhoitajia, yhteisöpedagogeja ja häirintäyhdyshenkilöitä.

Koko koulukiusaamiskeskustelu koostuu valtaosin siitä, että aikuiset pohtivat keskenään, miten he voisivat saada koulukiusaamisen loppumaan. Keskustelussa vilisee valtavia määriä tavalla tai toisella relevantteja alan asiantuntijoita, jotka tarjoilevat keskusteluun omasta mielestään hyödyllistä tietoa ja näkökulmia. On kiusaamisen vastaista työtä tekeviä, nuoriso-ohjaajia, kuraattoreita, tietokirjailijoita, kaunokirjailijoita, viranomaisia (kuten lapsiasiainvaltuutettu), opettajia, rehtoreita, Kouluterveyskyselyn tuloksia esittelevä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos asiantuntijoinen, poliiseja ja lainoppineita, opetusministeri ja muita poliitikoita, julkkiksia, urheilijoita, lääkäreitä, tutkijoita ja muita asiantuntijoita (etenkin psykologian alalta), psykologeja ja psykoterapeutteja, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin eteen töitä tekevien organisaatioiden edustajia.

Siellä täällä kuulee toisteltavan, että ratkaisut koulukiusaamiseen kitkemiseksi ovat aikuisten vastuulla, ja ilmaisulla viitataan muihinkin kuin koulujen henkilökuntaan. Tämä tilanne kumpuaa aikuisten kulttuurisesta roolista rationaalisina ja osaavina toimijoina, joiden velvollisuus on huolehtia viattomien ja ymmärtämättömien lasten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Samasta syystä epäonnistumiset koulukiusaamisen torjunnassa todetaan yksiselitteisesti aikuisten syyksi.

Mitä vähemmän lasten harteille vyörytetään vastuuta, sen parempi. Ideaalitulanteessa lasten ei tarvitse edes kyetä sanallisesti kertomaan joutuneensa kiusatuksi. Tämä näky esimerkiksi [Turvatolpan](#) ydinajatuksessa. Turvatolpan idea on "pienentää oppilaan harteilla olevaa taakkaa kiusaamis- tai vaaratilanteiden raportoimisessa ja siirtää sitä valvovalle aikuiselle – Vastuuasetelma on tällöin lapselle helpompi, niin kuin sen kuuluisikin olla".

Aikuiset mielletään myös liian vanhoiksi kiusaamaan. Vaikka suomen kielessä on termi “koulukiusaaminen”, viittaa sen etuliitteetön versio “kiusaaminen” pääsääntöisesti juuri lasten väliseen, yleensä koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen. Tämä kielii siitä, että kiusaamisella ja koulukiusaamisella on alun perin tarkoitettu tietynlaista lapsille tyypillistä vuorovaikutusta.

Koulukiusaamisen liitetäänkin hyvin vahvasti tiettyyn ikään. Koulukiusaamista käsittelevien sisältöjen kuvituksissa esiintyvät lapset ovat lähes poikkeuksetta ala-aste ikäisiä tai (harvemmin) yläkoululaisia. Samoin keskustelussa valtaosa huomiosta kohdistuu ala- ja yläasteella ilmenevään koulukiusaamiseen, peruskoulua ennen ja sen jälkeen tapahtuvan kiusaamisen jäädessä verrattaen hyvin vähälle huomiolle.

Koulukiusaaminen nähdään tiukasti lasten välisenä toimintana, johon aikuiset eivät kulttuurisen mielikuvan mukaan osallistu. Koulukiusaamisen ei mielletä kuuluvan aikuisuuteen, sillä kypsä aikuinen ei käyttäytyisi niin, toisin kuin keskeneräinen ja sosiaalisia taitoja harjoitteleva lapsi. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen [Kouluterveyskysely](#) keräsi vasta vuonna 2021 ensimmäistä kertaa tietoa siitä, ovatko koululaiset kokeneet “koulun aikuisten harjoittamaa kiusaamista”. Tulokset [osoittivat](#), että “lähes joka viides yläkoululainen on kokenut tullessaan joskus aikuisen kiusaamaksi koulussa”. Silti aikuisten osallistuminen kouluympäristössä tapahtumaan kiusaamiseen, sekä oppilaita kiusaavana että oppilaiden kiusatuksi joutuneena osapuolena on edelleen suhteellisen vaiettu aihe. Teema loistaa poissaolollaan myös ohjeistuksissa ja toimintamalleissa, jotka ehkäisevät ja ratkovat lasten välisiä konflikteja. Aikuisten harjoittaman koulukiusaamisen oikeuttaminen ja piilossa pysyminen kytkeytyy aikuisten ja lasten väliseen valtaeroon. Esimerkiksi viestinnän professori Alexa Hepburn (1997) havaitsi tutkimuksessaan, että puheessaan opettajat normalisoivat rationaalisina aikuisina harjoittamansa kiusaamisen oppilaiden omaa etua ajavaksi kurinpidolliseksi menetelmäksi.

Liian korkean iän vuoksi toisen asteen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa tapahtuva kiusaaminen jää lähes kokonaan koulukiusaamiskeskustelun ulkopuolelle. Esimerkiksi lukiolaisia ja yliopisto-opiskelijoita ei enää mielletä lapsiksi, joten heidän ei oleteta sortuvan kiusaamiseen. Lisäksi yleisesti mielletään, että siirtyminen peruskoulusta toisen asteen oppilaitokseen tuo mukanaan uudet kaverit, uuden kouluympäristön, mahdollisesti uuden paikkakunnan sekä ylipäättään aikuisemmän maailman, joka viimeistään mahdollistaa sen, että pitkäaikainenkin koulukiusaaminen päättyy. Toiseen asteen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa ilmi tulleista kiusaamistapauksista uutisoidaankin aina hieman yllättyneeseen tai hämmästelevään sävyyn. Kyseisissä artikkeleissa on tapana kuvailla, millaista kiusaaminen tässä ympäristössä on; toisin sanoen, miten “aikuiset koululaiset” toisiaan kiusaavat. Ehkäisevän ja puuttuvan työn tasolla toisen asteen oppilaitoksiin ei kohdistu lähes lainkaan toimenpiteitä, näiden tahojen itse satunnaisesti laatimia toimintamalleja tai kampanjoita lukuunottamatta.

6.2 Viattomat ja taitamattomat lapset

Vaikka koulukiusaamiskeskustelu sijoittaa ilmiön juurisyyn ihmisluontoon tai lajityypilliseen käytökseen, kuuluu siinä samanaikaisesti myös 1700-luvulta peräisin oleva kulttuurinen käsitys lasten viattomuudesta. Tuolloin valistusfilosofi Jean-Jacques Rousseau (1762) esitti,

että lapset olivat synnynnäisesti viattomia ja puhtaita kunnes vuorovaikutus ympäristön kanssa alkaa kääntämään heidän kehitystään negatiiviseen suuntaan.

Lasten harjoittama väkivalta on ristiriidassa heihin liitetyn viattomuuden kanssa. Otsikoihin nousevat koulukiusaamistapaukset ovat useimmiten tyypiltään fyysisesti väkivaltaisia, sillä ne järkyttävät eniten oletustamme lasten viattomuudesta. Lasten harjoittama henkinen tai fyysinen väkivalta on mielletään helposti eräänlaiseksi puolitodellisuudeksi, aikuisuuden näytelmäksi tai sosiaalisten tilanteiden harjoitteluksi. Viime vuosina onkin ollut trendikästä vaatia, että koulukiusaamisen sijaan tulisi puhua kouluväkivallasta, ja koulukiusaamisesta tehdään yhä useammin [rikosilmoituksia](#). Suomalaiseen kulttuuriin onkin syntymässä käsitys, että myös viattomat lapset voivat harjoittaa väkivaltaa ja tehdä rikoksia.

Lapsen viattomuuden mielletään olevan sitä voimakkaampaa, mitä nuorempi tämä on. Tästä johtuen liian nuoriksi kiusaamaan mielletyt lapset jäävät koulukiusaamiskeskustelussa edelleen vähemmälle huomiolle, vaikka tutkimukset (esim. Gillies-Rezo & Bosacki 2003; Monks & Smith 2008; Crick, Casas & Mosher 1997) ovat osoittaneet jo jopa kolmevuotiaiden kiusaavaan toisiaan. Nykyisin Suomessakin tunnustetaan, että jo päiväkotikäisten keskuudessa tulee tehdä kiusaamista ehkäisevää työtä. Hallituksen vuonna 2021 julkaisema toimenpideohjelma linjasi, että kiusaamisen torjunta aloitetaan jo päiväkodissa lisäämällä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetusta.

Ristiriitaa [luvussa 3.1](#) kuvatun ihmisen luontaisen aggressiivisuuden ja lasten viattomuuden välillä pehmentää koulukiusaamiskeskustelussa voimakkaasti vaikuttava kulttuurinen ajatusmalli, jonka mukaan lapset eivät vielä ymmärrä tai osaa monia asioita. Toisin sanoen viaton lapsi toimii väärin osaamattomuutensa ja tietämättömyytensä takia.

Tässä ajatusmallissa lapsi ei myöskään lähtökohtaisesti ymmärrä tekojensa seurauksia. Yksi keskeinen idea monenlaisen koulukiusaamista ennaltaehkäisevän toiminnan taustalla onkin empatia; jos lapsi tietää, mitä kiusaamisesta voi kiusatulle seurata tai miltä kiusaaminen tuntuu, hän ei toimi niin. Tämän vuoksi lapsia yritetään monin keinoin saada asettumaan kiusatun asemaan. Esimerkiksi monien koulukiusattujen kärsimystä, ajatuksia ja tunteita kuvailevien sisältöjen sanoma on lopulta “älä kiusaa”.

Ikävuosien karttuessa sekä lapsen ymmärryskyvyn että vastuun nähdään kasvavan. Rikosoikeudellisen vastuun alkaminen 15-vuotiaana perustuu pohjimmiltaan ajatukseen, ettei kyseistä ikää nuorempi vielä “tiedä mitä tekee”. Nykyinen syyntakeisuuden ikäraja on ollut voimassa vuodesta 1894. Ajatusmalli perusteineen on siis pian 150 vuotta vanha.

Lapsille ei myöskään puhuta kuten aikuisille, sillä heillä ole kapasiteettia ymmärtää tai käsitellä aikuisten kieltä ja sen sisältämiä teemoja. Mitä pienempi lapsi, sitä yksinkertaisemmin, enemmän peitellen ja pehmeämmin hänelle viestitään. Aikuisten käsitys lasten vähäisestä kapasiteetista ymmärtää aikuisten käsiin allokoituja asioita, kuten koulukiusaamista, ei välttämättä vastaa todellisuutta. Esimerkiksi YouTube on tulvillaan lasten tekemiä, koulukiusaamista kuvaavia fiktiivisiä videoita, jotka ovat hyvin raakoja ja realistisia. Useammassa videossa esimerkiksi kuvataan koulukiusatun itsetuhoista käytöstä, ja lapsinäyttelijöiden videoilla käyttämä kieli hätkähdyttää jopa aikuista kuulijaa.

Kehityspsykologinen tutkimus on osoittanut, että lapset kykenevät ymmärtämään tekonsa neljään ikävuoteen mennessä (Von Tetzchner, 2005). Silti tällä hetkellä vaikuttaa harvinaiselta, vanhanaikaiselta tai jopa kielletyltä edes vihjata, että lapset ymmärtäisivät tai osaisivat enemmän kuin aikuiset olettavat. On hyvin harvinaista kuulla puheenvuoroja, joissa käsite lasten viattomuudesta tai ymmärtämättömyydestä kyseenalaistettaisiin jollain tavalla.

“Lapsi, “lapsuus” ja “aikuinen” ovat kaikki kulttuurisia käsitteitä ja kategorioita, joihin liitetyt ominaisuudet vaihtelevat ajassa ja paikassa. Toisin ilmaisten, ei ole olemassa universaalia lasta tai universaalia aikuista, vaan jokainen kulttuuri määrittelee itse, mitä *lapsi* ja *aikuinen* merkitsevät, miten ne eroavat toisistaan, ja millaisia odotuksia heidän rooleihinsa kohdistetaan. Kulttuurinen käsitys lapsista ja lapsuudesta vaikuttaa valtavasti lasten elämään, kulttuuristen määritelmien toteuttaessa ja toisintaessa itseään lasten arjessa. Voisikin todeta, että sekä lapset että aikuiset ovat sitä, mitä heidän ajatellaan olevan.

Koulukiusaamiskeskustelu mukailee tällä hetkellä länsimaisissa kulttuureissa yleistä ajatusmallia, jossa lapset mielletään epäkykenemättömiksi, taitamattomiksi ja aikuisista riippuvaisiksi. Antropologian professori Heather Montgomery kuvailee, että länsimaissa lapsilla on käsissään hyvin vähän vastuuta. Lapsille on allokoitu leikkiä ja koulua työn teon sijasta, kavereita ja perhejuuttuja yhteiskunnallisten teemojen sijasta, ja kuluttamista tuottamisen sijaan. Montgomery muistuttaa, että lasten rajaaminen näin vahvasti aikuisten maailman ulkopuolelle ei ole universaalia ja eurooppalaisessa kulttuuripiirissäkin hiljattainen linjaus.

Historioitsija Philippe Arièsien (1962) mukaan esimerkiksi keskiajan Euroopassa lapsuutta ei ollut lainkaan olemassa. Sen sijaan lapset nähtiin miniaikuisina, jotka pukeutuivat, käyttäytyivät ja työskentelivät kuin aikuiset. Lapsuuden nykyinen käsite alkoi muodostumaan kaikkia lapsia koskevan pakollisen koulutuksen myötä 1800-luvulla. Samoihin aikoihin lapsityövoima tehtaissa ja kaivoksissa kiellettiin lailla, ja vähitellen alkoi kehittyä lapsuuden (aikuisia) erityisasiantuntijoita, kuten pediatreja, lapsipsykologeja ja kasvatustieteilijöitä. Monien tutkijoiden mielestä tällaisten ammattikuntien syntyminen lukitsi idean, jonka mukaan lapset tarvitsevat aikuisten ohjausta.

Varhaiskasvatustieteilijät Anna Siippainen, Maarit Alasuutari ja Zsuzsa Millei (2022) nostavat artikkelissaan esille vastaavan kuvauksen, joka on peräisin sosiologi Nick Leen (2001) työstä: “ajatus lapsesta aikuisesta riippuvaisena ja vielä kehittymässä olevana syntyi Euroopassa samaan aikaan, kun ajatus kansallisvaltiosta muodostui ja vahvistui 1600-luvulta 1800-luvulle teollisen vallankumouksen myötä. Aikaa luonnehti valtioiden voimakas kehittyminen ja niiden pyrkimys muovata kansalaisiaan, myös lapsia, valtion omien tarkoituksien ja tavoitteiden mukaisesti. Lapsuutta alettiin tarkastella kansallisen tulevaisuuden näkökulmasta, millä perusteltiin lasten elämään kohdistetut toimenpiteet. Tuottavuuden nimissä lapset alettiin nähdä riippuvaisiksi aikuisten ohjauksesta, suojelusta ja valvonnasta. Samalla lapset ja heidän toimintansa erotettiin muusta yhteiskunnasta ja sijoitettiin erilaisiin lapsuuden instituutioihin, kuten kouluun.”

6.3 Lasten tietotaito ja näkökulma

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskysely on osoittanut, että sekä kiusatut että kiusaajat tuntevat muita oppilaita vähemmän osallisuutta. Osallisuutta mitataan

osallisuusindikaattorilla, joka kuvaa muun muassa sitä, “kokeeko vastaaja päivittäiset tekemisensä merkityksellisiksi, kuuluuko hän itselleen tärkeään yhteisöön ja pystyykö hän vaikuttamaan asioihin omassa elämässään ja elinympäristössään.” THL:n mukaan vahva osallisuuden kokemus ehkäisee kiusaamiseen osallistumista.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi taas teki kiusaamista ehkäiseviä menetelmiä [arvioituaan](#) seuraavan suosituksen:

“Oppilaiden ja huoltajien roolia koulujen kiusaamien vastaisessa työssä tulee vahvistaa. Kiusaamiseen liittyy vertaisryhmän normit, jotka eivät aikuisille ole aina näkyviä. Arviointitulosten mukaan oppilailla olisi enemmän halua osallistua kiusaamisen vastaiseen työhön omassa koulussaan. Oppilaiden osallisuus on kiusaamisen vastaisen työn tuloksellisuuden näkökulmasta merkityksellistä, sillä koulun ilmapiiri ja oppilaiden keskuudessa vallitsevat normit ovat keskeisiä kiusaamiseen vaikuttavia tekijöitä, joista ensisijainen tieto löytyy nimenomaan oppilailta itseltään. Kiusaaminen on monitahoinen ryhmäilmiö, jossa ryhmän jäsenillä on ratkaiseva rooli siinä, jatkuuko kiusaaminen. Kouluyhteisössä tulee antaa riittävästi mahdollisuuksia ja tilaa sellaiselle oppilaiden omalle toiminnalle, joka vahvistaa kiusaamisen vastaista normia oppilaiden keskuudessa ja tukee sitä, että jokainen voi tuntea itsensä tärkeäksi kouluyhteisön jäseneksi.”

Lisäksi Karvi totesi että:

“oppilaiden rooli kiusaamisen vastaisen ilmapiirin, normin, rakentamisessa on merkittävä. Kiusaamisen vastainen toimintakulttuuri rakentuu vasta silloin, kun oppilaat osallistetaan ja otetaan mukaan sen rakentamiseen. Vertaisten sanalla ja esimerkillä on valtaisa merkitys, ja oppilaiden on itse luotava omaan yhteisöön vahva kiusaamisen vastainen normi.”

Luvuissa [6.1](#) ja [6.2](#) kuvailtu aikuisten ja lasten kulttuurinen roolitus toimii jyvänä esteenä sekä tavoitteille lisätä lasten osallisuuden kokemusta että mahdollisuudelle hyödyntää *lasten* tietotaitoa koulukiusaamisen vastaisessa työssä.

Koulukiusaamiskeskustelu on kokonaisuudessaan tästä mainio esimerkki. Lapset ja nuoret pääsevät osallistumaan koulukiusaamista koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun vain hyvin marginaalisessa ja merkityksettömässä roolissa, ja lasten toimijuus on rajattu olemattomaksi heidän arjessaan ilmenevän ilmiön käsittelyssä. Lapset voivat esimerkiksi puhua kokemuksistaan koulukiusaamisen uhreina tai toistella gallupinomaisissa haastatteluissa aikuisten heille opettamia valistusnarratiiveja. Oikeiden vastausten ja ratkaisujen etsiminen sijoitetaan täysin järkevien ja osaavien aikuisten käsiin. Aikuiset hoitavat asiaa lasten puolesta ja voisikin sanoa, että lapsilla on vain ääni, jonka aikuiset ovat heidän suuhunsa laittaneet.

Lasten ja nuorten äänen, toimijuuden ja tietotaidon sivuuttava tilanne on osittain seurausta yhteiskuntamme tahtotilasta suojella lapsia kaikelta pahalta. On kuitenkin aiheellista kysyä, missä määrin jalo kulttuurinen narratiivi lasten tärkeydestä, oikeuksista ja suojelusta konkretisoituu reaali maailmassa, ja miltä osin sen vaikutukset voivat olla jopa haitallisia lapsille.

Kyseisen narratiivin takia Suomessa koulukiusaamisesta keskustellaan lähes yksinomaan etic-näkökulmasta käsin. Etic-näkökulmalla tarkoitetaan ns. tutkijan näkökulmaa, jossa tarkastelun kohteena olevaa yhteisöä ja sen ilmiötä analysoidaan yhteisön ulkopuolelta käsin ja tutkijan omaan käsitteistöä hyödyntäen. Toisin sanoen, etic-pohjainen ymmärrys perustuu ulkopuolisen näkökulmaan; hänen käsitteisiinsä, kategorioihinsa, ideoihinsa ja kysymyksiinsä - tuoden mukanaan oletuksia, jotka voivat vääristää tutkittavaa ilmiötä. Etic-näkökulman vastakohta on emic-näkökulma, jolla viitataan tutkittavana olevan yhteisön jäsenten näkökulmaan, ja heidän omiin käsitteisiinsä. Toisin sanoen, emic-näkökulma perustuu tutkittavien ihmisten perspektiiviin.

Tutkimukset ovat esimerkiksi osoittaneet, että aikuisten asiantuntijoiden laatima koulukiusaamisen määritelmä ei välttämättä resonoi lainkaan oppilaiden näkemyksen kanssa. Esimerkiksi kasvatustieteiden ja psykologian professori Tracy Vaillancourtin ym. (2008) tutkimus paljasti, että oppilaiden kuvauksissa esiintyi harvoin mikään tutkijoiden laajasti käyttämän koulukiusaamisen määritelmän peruspilareista (tahallisuus, toistuvuus, ja vallan epätasapaino). Samoin oppilaiden ja opettajien (Naylor ym. 2006) ja eri ikäisten oppilaiden (Holt ym. 2016, Allen 2015) käsitykset kiusaamisesta voivat erota toisistaan.

Suomessa koulukiusaamiskeskustelua käydään aikuisten ulkoisesta etic-näkökulmasta ja keskustelu paljastaa myös vähäisen kiinnostuksen lasten ja nuorten emic-näkökulmaan. Lasten ja heidän yhteisönsä perspektiivi joko sivuutetaan täysin tai yksinkertaistetaan vaikkapa aikuisten etic-perspektiiviin perustuviin kysymyksiin.

Kasvatustieteilijät Väisänen ja Lanas (2023) kuvailevat tilannetta todeten, että “nuoret asemoidaan koulukiusaamista koskevat tiedon ja työn kohteeksi, ei tietäjiksi ja toimijoiksi”. He summaavat (2021), että “kirjallisuuden perusteella niin opettajien, vanhempien kuin lastenkin kontekstuaalinen tieto vaikuttaa merkityksettömältä kiusaamistutkijan tarjoamaan universaaliin tietoon ja toimintamalliin verrattuna.”

Lasten ja lapsuuden tulkintoja suomalaisessa varhaiskasvatuksessa etnografisen aineiston perusteella tarkastelleet varhaiskasvatustieteilijät Siippainen, Alasuutari ja Millei (2022) kuvailevat, että “liian tietäväinen tai kyseenalaistava lapsi saattaa saada haastavan ja ongelmallisen lapsen leiman” ja “monissa tilanteissa lasten odotetaan pysyvän vallitsevan sukupolvijärjestyksen mukaisessa asemassa, jossa tiettyjen asioiden suhteen aikuinen on edelleen se, joka tietää ja osaa parhaiten”.

Hieman laajemman perspektiivin samaan tematiikkaan tarjoilevat kasvatustieteilijä-filosofi Tomi Kiilakoski ja kasvatustieteilijä Maija Lanas (2022), joiden mukaan “koulukeskustelussa on pitkään vallinnut epäluottamus lasten ja nuorten keskinäiseen vuorovaikutukseen” ja “nuorten keskinäistä vuorovaikutusta on kavahdettu, sillä kasvatuksen on haluttu olevan aikuisten hallussa, heidän kontrolloitavissaan ja hallittavissaan.” Heidän mukaansa epäluulo vertaisryhmää kohtaan on tyypillinen osa kasvatusajattelua, ja lasten ja nuorten vertaistoiminta koulussa koetaan uhaksi kasvatuksen tavoitteille.

Koulukiusaamiskeskustelussa kiusaamista pyritään ratkomaan ns. ylhäältä alaspäin, ulkopuolelta oppilasryhmien sisälle tähdäten. Huomiota keskitetään muun muassa lainsäädäntöön, koulujen henkilökuntaresursseihin ja käytävissä oleviin

rangaistuskeinoihin. Oppilasyhteisöjen kulttuurisesta toimintalogiikasta irrallaan olevalla hallintokoneistolla ei todennäköisesti pystytä luomaan kestävää muutosta. On epärealistista olettaa että aikuisten keskuudessa syntyneet ja heidän maailmastaan peräisin olevat toiminnan ja ajattelun tavat juurtuisivat kovin hyvin lasten todellisuuteen. Eräs dokumenttielokuva tarjoi tästä hyvän konkreettisen esimerkin. Siinä entinen koulukiusattu totesi että, heidän koulussaan oli kyllä kuraattori jonka ovelle sai mennä koputtamaan, mutta “ei kukaan nuori mee oven taakse koputtamaan. Se pitäis olla sillee et kaikki käy siellä eikä kukaan voi nostaa tapetille sitä että sä oot käyny kuraattorilla”.

Koulukiusaamisilmiön keskeisimpien hahmojen - lasten ja nuorten - todellisuuden, tietotaidon ja perspektiivin ohittaminen jättää valtavan aukon koulukiusaamisilmiön ymmärrykseen. Juuri lapset ja nuoret ovat yhteisönsä huippuasiantuntijoita. Oppilaat tietävät paljon enemmän kuin sen, kuka luokassa kiusaa ja ketä. He voivat maalata tarkimman kuvan koulukiusaamisilmiötä ympäröivästä kulttuurista ja paljastaa tekijöitä ja mekanismeja, joita aikuiset eivät osaa edes ajatella - jos vain sallimme sen.

Jotta lasten asiantuntijuus voitaisiin valjastaa mukaan koulukiusaamisen vastaiseen kamppailuun, tulisi aikuisten haastaa ja kyseenalaistaa lapsia väheksyvät kulttuuriset ajatusmallit. Lasten omaa yhteisöään koskevan tietotaidon arvostaminen ei missään nimessä edellytä sitä, että lasten oikeuksia, hyvinvointia ja terveyttä olisi tarpeen kyseenalaistaa tai riskeerata. Lisäksi lasten omaamaan tietotaitoon on mahdollista päästä käsiksi hyvin hienovaraisin keinoin. Muun muassa Tanskassa hyödynnetty etnografinen tutkimus on tähän oiva väline (lue lisää: [luku 8](#)).

7. Joitakin keskeisiä vastavoimia

7.1 Puuttuminen ja rankaiseminen

Aina kun koulukiusaaminen mainitaan julkisuudessa, todetaan tavalla tai toisella, että siihen tulee puuttua. Puuttumisesta puhutaan koulukiusaamiskeskustelussa kahdella eri tasolla; rohkean yksilön tekona sekä ylemmän tason hallinnollisena toimintana, johon etenkin kouluille etsitään konkreettisia keinoja.

Keskustelu puuttumisen keinoista heijastelee suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan läheistä suhdetta byrokraatiaan, ohjeisiin ja sääntöihin. Mediassa esitellään usein erilaisia kiusaamisen vastaisia toimintamalleja, toimenpideohjelmia ja ohjeistuksia, tai saatetaan väitellä esimerkiksi lainsäädännön uudistamisen tarpeesta. Monien asiantuntijoiden äänet argumentoivat, että mitä selkeämmin ja tarkemmin kaikki on määritelty, sen parempi. Esimerkiksi tammikuussa 2019 uutisoitiin Opetushallituksen laativan oppaan kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamistilanteiden käsittelyyn ja niihin puuttumiseen. Vuonna 2020 julkaistussa oppaassa mm. selvennetään ammattilaisten rooleja ja velvollisuuksia, ja annetaan kouluille ohjeita toimimiseen kiusaamistilanteissa.

Ajoittain nostetaan esiin perusopetuksen systemaattisen viranomaisvalvonnan puute, ja myös eri viranomaistahojen vastuualueiden rajoista neuvottelu on iso siivu koulukiusaamisesta käytävää julkista keskustelua. Tyypillistä on, että kukin taho kommentoi omalle tontilleen kuuluvia asioita, ja kiirehtii sitten toteamaan rajansa kertomalla, että jokin toinen asia ei ole heidän vastuullaan. Syitä epäonnistumisiin taasen haetaan vastuun katvealueista ja viranomaisvastuun pallottelusta. Kun jotain vakavaa uutisoidaan tapahtuneen, nousee välittömästi esiin kysymys, kenen vastuualueella järjestelmä petti.

Myös lapsiin suunnatusta kurinpidosta ja rangaistuksista käydään edelleen keskustelua. Yleensä tällöin peräänkuulutetaan uusia rangaistus- ja kurinpitokeinoja sekä kattavampia valtuuksia rehtoreille ja opettajille. Hallituksen vuonna 2021 julkaisemassa toimenpideohjelmassa näitä saatiinkin: ”Rehtorien ja opettajien valtuuksia puuttua kiusaamiseen laajennetaan lakimuutoksilla. Rehtori saa esimerkiksi määrätä oppilaan jälki-istuntoon tai poistumaan luokahuoneesta” ja ”kiusaajalta voidaan myös jatkossa evätä opiskelu kahdeksi päiväksi”.

Huomionarvoista on, että vaikka kiusaamisen tulkitaan nykyisin olevan ryhmäilmiö, kohdistuu keskustelu rangaistuksista ja niiden uhasta vain kiusaavaan yksilöön. Koko ryhmän rankaisemista ei nähdä vaihtoehtona, sillä individualismin aikakaudella mielletään ettei yksilö voi olla vastuussa toisen yksilön teoista.

Kulttuuritietoisuudella voitaisiin tehostaa myös rangaistuskäytäntöjä, sillä niidenkin suunnittelua ohjaavat kulttuuriset tulkinnat. Ketä rangaistaan ja miten? Mitä rangaistuksesta kuvitellaan seuraavan ja miksi? Jos sanktioiden uhka ei poista epätoivottua käytöstä, voi valittu ”pelote” olla vääränlainen, esimerkiksi kiusaajan näkökulmasta merkityksetön tai jopa toivottava seuraus oppilaiden vertaisryhmän kulttuurisessa logiikassa.

7.2 Kiusaamisen karkottavat kasvot ja tietotaidot

Koulukiusaamiskeskustelussa esiintyy paljon henkilöahmoja, joita hyödynnetään koulukiusaamisen vastaisessa työssä. Rooliltaan he voivat olla esimerkiksi kampanjoiden suojelijoita, kouluissa vierailevia puhujia tai tavalla tai toisella julkisia kannanottoja asiaan tekeviä henkilöitä. Jotkut heistä ovat entisiä kiusattuja, toiset nuorisoidoleita, ja kolmannet hahmoja, joilla on muunlaista auktoriteettia. Erityisen paljon medianäkyvyyttä on saanut [Motoristit koulukiusaamista vastaan ry](#). Samoin esimerkiksi [Koulurauhaa-lehden kansikuvista](#) voi päätellä, että lasten oletetaan kuuntelevan parhaiten kovia, jopa hieman pelottavia miehiä. Nähtävästi lapsiin ajatellaan tepsivän myös heidän ihailemiensa kuuluisuuksien puheen, sillä kiusaamista vastustavien kampanjoiden suojelijat ovat usein tunnettuja urheilijoita, muusikoita tai sosiaalisen median vaikuttajia.

Keskustelussa tuodaan usein esiin myös tarve opettaa lapsille erilaisia kiusaamista ehkäiseviä tietotaitoja, joita lapsilta käsitetään puuttuvan. Niistä keskeisimpänä näyttäytyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot. Erityisesti kampanjoita tai muuta valistustyötä käsittelevissä sisällöissä taasen keskiöön nousevat koulukiusaamista ehkäisevät ajatusmallit ja arvot (esim. erilaisuuden hyväksyminen, jokaisen oikeus olla oma itsensä, kaikkien ihmisten yhdenvertaisuus, ystävyys tai kiltteyden tärkeys, toisesta välittäminen).

Millä perusteella juuri nämä hahmot, tietotaidot tai arvot ovat valikoituneet aseiksi koulukiusaamista vastaan? Esimerkiksi kiltteys, kunnioittaminen ja positiivisuus nousevat usein esiin eräänlaisena koulukiusaamisen vastavoimana. Kiltteyden teemaa koulukiusaamisen torjunnassa tutkinut Abels (2017) muistuttaa, että tämän ajatusmallin juuret ovat hyvin uskonnolliset ja konservatiiviset - monissa uskonnoissa ilmenevä "[kultainen sääntö](#)" on vain puettu tähän kontekstiin ja aikakauteen sopiviin vaatteisiin. Abels kuvailee myös, että esimerkiksi naiselliseksi piirteeksi mielletävä kiltteys asemoidaan koulukiusaamisen torjunnassa yleensä voimaksi, jolla voi kesyttää villin, aggressiivisen maskuliinisuuden.

Teeman syvempi tarkastelu suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa ei ollut mahdollista tämän selvitystyön raameissa, mutta koulukiusaamiskeskustelussa ja koulukiusaamista ehkäisevässä työssä hyödynnettyjä hahmoja, tietotaitoja, arvoja, ja valistusdiskursseja olisi jatkossa syytä tutkia, tarkastella ja kehittää kulttuuritietoisesti, sillä perusteet niiden valinnan taustalla voivat joskus paljastua ohuiksi.

7.3 Yhteistyö

Yhteistyö näyttäytyy koulukiusaamiskeskustelussa hyvin tärkeänä aseena kiusaamisen vastaisessa taistelussa. Eri toimijoiden konkreettista yhteistyötä peräänkuulutetaan paljon. Etenkin kodin ja koulun välinen yhteistyö ja viranomaisyhteistyön kehittäminen mainitaan usein.

Usein yhteistyöstä puhutaan myös eräänlaisena abstraktimpana tahtotilana tai toiveena siitä, että kukin tahollaan seisoi koulukiusaamisen vastaisen kamppailun takana. Julkisessa keskustelussa kuulee usein toteamuksen, että koulukiusaamisen torjunta on "meidän kaikkien asia" tai "jokaisen panosta tarvitaan". Tällöin puhutellaan muitakin kuin koulua,

vanhempia ja oppilaita - koko kansaa. Esimerkiksi Rovaniemen kaupunginjohtaja Ulla-Kirsikka Vainio kommentoi paikallista koulukiusaamisen vastaista kampanjaa toteamalla, että kiusaamisen vastustaminen “vaatii konkreettisia tekoja jokaiselta kaupunkilaiselta, joka näkee tai kuulee jotakuta kiusattavan. Meidän kaikkien vastuulla on huolehtia, että lasten ja nuorten kiusaamiseen puututaan ja tilanteet selvitetään.”

Kaikkien kansalaisten panoksen peräänkuuluttaminen on mielenkiintoista, sillä Suomessa on tapana mieltää, että lapset tekemisineen ovat vain huoltajiensa (sekä kouluajalla koulun) vastuun piirissä. Onko koulukiusaaminen Suomessa niin laajasti ja voimakkaasti tuomittu ilmiö, että sen vastustamisen siivellä melkein kuka tahansa voi hyväksytysti astua normaalisti lapsen huoltajille rajatulle tontille?

Ajoittain koulukiusaamiskeskustelu kuulostaa siltä kuin muutos parempaan olisi mahdollinen vain jos *kaikki* sitoutuvat kiusaamisen vastaiseen kamppailuun. Usko yhteistyön voimaan saattaa kytkeytyä koulukiusaamisen tulkitsemiseen ryhmäilmiönä (luku [3.2](#)) sekä luvussa [2.2](#) kuvailtuun kulttuuriseen mielikuvaan koulukiusaamisesta monisyisenä ikuisuusongelmana - kenties niin vaikeana sellaisena, että sen voi kaataa vain yhteistyön voimalla.

8. Lopuksi: kohti uusia suuntia

Sekä koulukiusaamistutkimus että koulukiusaamista koskeva yhteiskunnallinen keskustelu ovat perinteisesti painottuneet vahvasti psykologiaan ja kasvatustieteisiin. Tässä raportissa esiin nostettuihin teemoihin, tekijöihin ja kysymyksiin pureutuminen edellyttää kuitenkin yhteiskuntatieteiden roolin vahvistamista sekä laadullista tutkimusta, joka mahdollistaa koulukiusaamisen tarkastelun sen arkisessa kontekstissa ja antaa lapsille mahdollisuuden sanoittaa oma ymmärryksensä ja kokemuksensa ilmiöstä (Thornberg 2015).

Yksi koulukiusaamisen kulttuurisen kontekstin ja ilmiöön liittyvien kulttuuristen oletusten kartoittamiseen soveltuvista tieteenaloista on sosiaali- ja kulttuuriantropologia. Sen keskeisin metodi, etnografia, mahdollistaa oppilaiden tietotaidon aktivoinnin sekä kouluinstituution rakenteiden ja toimintakulttuuriin tarkastelun sisäryhmän perspektiivistä. Etnografisessa tutkimuksessa lapset eivät ole tutkimusobjekteja vaan mukana luomassa tietoa. Etnografisella tutkimuksella päästään myös käsiksi sellaiseen tietoon, jota ei ole mahdollista kerätä suoraan kysymällä (Holt ym. 2016). Esimerkiksi [Tanskassa](#) on viime vuosikymmenillä onnistuneesti hyödynnetty etnografisia metodeita ja antropologiaa kamppailussa koulukiusaamista vastaan.

Suomessa koulukiusaamista koskeva yhteiskunnallinen keskustelu on 1970-luvulta alkaen perustunut pääosin yksilöpsykologiselle aggressiotutkimukselle ja ollut kaavoihinsa kangistunutta. Väisänen ja Lanas (2021) summaavat tämän todeten, että ”diskurssi kokonaisuutena ei ole muuttunut vuosikymmenten kuluessa, mistä kertoo sekin, että useat tutkimuksemme kirjat ovat uusintapainoksia vuosituhannen alusta tai 1990-luvun puolelta. Vain kolme teosta neljästäkymmenestä pyrkii tietoisesti purkamaan vallitsevaa kiusaamispuhetta.”

Jotta koulukiusaamiskeskustelu sekä koulukiusaamiseen ja sen torjuntaan kohdistetut toimenpiteet voisivat monipuolistua ja ovia uudenlaisiin ratkaisuihin avautua, on välttämätöntä rohkaistua tarkastelemaan kriittisesti ilmiöön liitettyjä kulttuurisia perusolettamuksia ja tutkia ilmiötä sen kulttuurisen ja institutionaalisen kontekstin huomioivista näkökulmista. Tämä saattaa edellyttää epämurkavalta tai hankalalta tuntuvien asioiden kohtaamista, mutta ei altista lapsia tai nuoria minkäänlaiseen vaaraan. Uhattuna on ainoastaan itsestäänselvyyksinä pidettyjen asioiden totuusarvo.

“Niinhän aikuisilla oli tapana tehdä, pistää lapset kouluun ja höpistä niiden omasta parhaasta, sillä ainahan hallitsevat luokat kuvittelevat tietävänsä mikä alemmille on parhaaksi, A sanoi.”

Iida Rauma, Hävitys

Lähteet

Abels, M. E. (2017). *The kindness cure : a critical inquiry into discourses of bullying, school-based prevention education and the reproduction of gender inequality*. Boston, Massachusetts : Northeastern University, 2017.

Adler, P. A., Adler, P. (1998). *Peer power: Preadolescent culture and identity*. Rutgers University Press.

Allen, K. P. (2015). 'We don't have bullying, but we have drama': Understandings of bullying and related constructs within the social milieu of a US high school. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 25(3), 159–181.

Ariès, P. (1962). *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. Knopf Doubleday Publishing Group.

Bethune, J., Gonick, M. (2016). Schooling the mean girl: a critical discourse analysis of teacher resource materials. *Gender and Education*. 29. 1-16.

Bourdieu, P. & Passeron, J.-C. (1977). *Reproduction in education, society, and culture*. Beverly Hills, CA: Sage.

Cadigan R.J. 2002. *Scrubs: An Ethnographic Study of Peer Culture and Harassment Among Sixth Graders in an Urban Middle School*. University of California: Los Angeles, CA.

Crick, N., Casas, J., & Mosher, M. (1997). Relational and Overt Aggression in Preschool. *Developmental Psychology*, 33(4), 579-588.

Due, P., Holstein, B.E., Lynch, J., Diderichsen, F., Gabhain, S.N., Scheidt, P., Currie, C. (2005). Health Behaviour in School-Aged Children Bullying Working Group. Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *Eur J Public Health*. 2005 Apr;15(2):128-32.

Duncan, N., & Owens, L. (2011). Bullying, social power and heteronormativity: Girls' constructions of popularity. *Children and Society*, 25(4), 306-316.

Gillies-Rezo, S. & Bosacki, S. (2003). Invisible Bruises: Kindergartners' perceptions of bullying. *International Journal of Children's Spirituality*, 8(2), 163-177.

Graeber, D. & Wengrow, D. (2022). *Alussa oli... Ihmiskunnan uusi historia*. Teos.

Hepburn, A. (1997). Discursive strategies in bullying talk. *Education and Society*, 15(1), 13–31.

Hoikkala, T. & Paju, P. (2013). *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.

Holt, M.K., Green, J.G., Tsay-Vogel, M., Davidson, J. and Brown, C. (2016) 'Multidisciplinary approaches to research on bullying in adolescence', *Adolescent Research Review*.

Horton, P. (2016) Portraying monsters: framing school bullying through a macro lens, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 37:2, 204-214.

Kiilakoski, T. & Lanas, M. (2022). Kahden kehän koulu. Teoksessa Maija Lanas & Tomi Kiilakoski (toim.) Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa. Tampere: Vastapaino, 151–174.

Lahelma, E. (2004). Tolerance and Understanding? Students and Teachers Reflect on Differences at School. *Educational Research and Evaluation*, 10(1), 3–19.

Lee, Nick. (2001). *Childhood and Society: Growing Up in an Age of Uncertainty*.

MacDonald, H. & Swart, E. (2004) 'The culture of bullying at a primary school', *Education as Change*, 8: 33-55.

Maunder, R. E., Crafter, S. (2018). School bullying from a sociocultural perspective. *Aggression and Violent Behavior*, Volume 38, 2018, p. 13-20.

Merton, D.E. (1994) 'The cultural context of aggression: The transition to junior high school', *Anthropology and Education Quarterly*, 25: 29-43.

Monks, C.P. & Smith, P.K. (2006). Definitions of bullying: Age differences in understanding of the term, and the role of experience. *British Journal of Developmental Psychology*, 24, 801–821.

Montgomery, H. (2022). *Different cultures, different childhoods*. The Open University.

Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., de Bettencourt, R., Lemme, F. (2006). Teachers' and pupils' definitions of bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 76 (2006), pp. 553-576.

Paju, P. (2011). *Koulua on käytävä*. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana.

Pascoe, C. J. (2013). "Notes on a Sociology of Bullying: Young Men's Homophobia as Gender Socialization." *QED: A Journal in GLBTQ Worldmaking*, pp. 87–104. JSTOR.

Payne, E., Smith, M. (2013). LGBTQ Kids, School Safety, and Missing the Big Picture: How the Dominant Bullying Discourse Prevents School Professionals from Thinking about Systemic Marginalization or ... Why We Need to Rethink LGBTQ Bullying. *QED: A Journal in GLBTQ Worldmaking*, 1–36.

Phillips, J. (2003). Powerful learning: Creating learning communities in urban school reform. *Journal of curriculum and Supervision*, 18(3), 240-258.

Phoenix, A., Frosh, S. and Pattman, R. (2003). Producing Contradictory Masculine Subject Positions: Narratives of Threat, Homophobia and Bullying in 11–14 Year Old Boys. *Journal of Social Issues*, 59: 179-195.

Ringrose, J., Renold, E. (2010). Normative Cruelties and Gender Deviants: The Performative Effects of Bully Discourse for Girls and Boys in School. *British Educational Research Journal - BR EDUC RES J.* 36. 573-596.

Rousseau, J. (1762). *Emile, or On Education*. (B.Foxley, Trans.). J.M. Dent & Sons.

Rumpu, N., Markkanen, E-L., Hyvärinen, N., Anttila, N., Danschu, P., Kuvaja, M., Romantschuk, M. & Sainio, M. (2022). Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi.

Saari, A. (2011). *Kasvatustieteen tiedontahto. Kriittisen historian näkökulmia suomalaiseen kasvatukseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Sergiovanni, T. J. (1994). *Building community in schools*. San Francisco: Jossey-Bass.

Siippainen, A., Alasuutari, M. & Millei, Z. (2022). Ongelmalapsi vai ei – kas, siinä kysymys : lasta koskevat tulkinnat varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Maija Lanas & Tomi Kiilakoski (toim.) *Häiriö? : näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Tampere: Vastapaino, 57–80.

Smith, P., Cowie, H., Olafsson, R., & Liefoghe, A. (2002). Definitions of bullying: A comparison of terms used, and age and sex differences, in a 14-country international comparison. *Child Development*, 73, 1119–1133.

Smith, P.K., Monks, C.P. (2008). Concepts of bullying: Developmental and cultural aspects. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 20 (2) (2008), pp. 101-112.

Souto, A. (2011). *Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*. Nuorisotutkimusseura.

Thornberg, R. (2011). *She's Weird! - The Social Construction of Bullying in School: A Review of Qualitative Research*. *Children & society*, (25), 4, p. 258-267.

Thornberg, R. (2015). The social dynamics of school bullying : The necessary dialogue between the blind men around the elephant and the possible meeting point at the social-ecological square. *Confero: Essays on Education, Philosophy and Politics*, Vol. 3, no 2, p. 161-203.

Ttofi, M. & Farrington, D. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: A systematic and meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology*, 7, 27–56.

Vaillancourt, T., McDougall, P., Hymel, S., Krygsman, A., Miller, J., Stiver, K., & Davis, C. (2008). Bullying: Are researchers and children/youth talking about the same thing? *International Journal of Behavioral Development*, 32(6), 486–495.

Valentine, D. (2014). A Critical Foundations Analysis of "The Bully" in Canada's Schools. *Radical Pedagogy*, 11(2), 80-103.

Von Tetzchner, S. (2005). *Utvecklingspsykologi: Barn och Ungdomsåren* [Developmental psychology: Children and Youth]. Lund: Studentlitteratur.

Väisänen, A-M. & Lanås, M. (2021). Dekontekstualisaatio kiusaamiskirjallisuudessa. *Kasvatus* 52 (4), 438–449.

Väisänen, A-M. & Lanås, M. (2022). Kuinka kiusaamistilanteissa olevista lapsista puhutaan? Teoksessa: *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Tampere: Vastapaino. 31–56.

Väisänen, A.-M., & Lanås, M. (2023). Nuoret yksilöllistävän koulukiusaamispuheen kohteena kiusaamista koskevissa asiakirjoissa. *Nuorisotutkimus*, 41(2), 3–19.

Väisänen, A-M. (2023). Tutkimus koulukiusaamista koskevasta asiantuntijapuheesta. Oulu : Oulun yliopisto.

Yoneyama, S., Naito, A. (2003). Problems with the Paradigm: The school as a factor in understanding bullying (with special reference to Japan), *British Journal of Sociology of Education*, 24:3, 315-330.

Liite 1: Aineistoesimerkkejä

2.1 Vakavasti otettava sydämenasia

“Porissa koulukiusaamistapauksiin suhtaudutaan vakavasti” <https://yle.fi/a/3-12590247>

Kiusaaminen ei poistu rangaistuksella, sanoo opetusministeri Jussi Saramo – ”Olennaista koulukiusaamisessa on, että siihen puututaan heti eikä vähätellä mitään tyyliin ’pojat ovat poikia’” <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007731376.html>

“Koulukiusaaminen on vakava asia, johon puuttumista on vältelty aivan liian pitkään.” <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/toniahva/tekoja-koulukiusaamisen-kitkemiseksi/>

“Koulukiusaaminen ja -väkivalta on otettava vakavasti, eikä sitä saa sallia missään olosuhteissa.” <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007999037.html>

“Oletko joskus puuttunut kiusaamiseen? Kuopiossa etsitään nyt sankaritarinoita” <https://www.savonsanomien.fi/paikalliset/2979522>

“Pyöräilytempauksella Toni Nyström haluaa herättää keskustelua koulukiusaamisesta sekä nuorten ja lasten mielenterveysasioista.” <https://www.is.fi/oulu-seutu/art-2000008270274.html>

“Hurja video Vantaalta: alustusvideota tekevä koulukiusaaja hyökkää kiusattunsa päälle takaapäin, mutta saakin itse elämänsä selkäsaunan – oikeus antaa tyrmistyttävän tuomion!”
<https://www.seiska.fi/rikos/hurja-video-vantaalta-alustusvideota-tekeva-koulukiusaaja-hyokkaa-kiusattunsa-paalle-takaapain-mutta-saakin-itse-elamansa-selkasaunan-oikeus-antaa-tyrmi-styttavan-tuomion/287403>

”Koulun ja kodin välillä olisi hyvä olla välittömän keskustelemisen kulttuuri jatkuvasti, että asioiden läpikäyminen olisi helppoa silloinkin, kun kyseessä on niin vaikea asia kuin koulukiusaaminen”
<https://seura.fi/terveys/hyvinvointi/apua-lapseni-on-koulukiusaaja-puutu-kiusaamiseen-heti-ja-selvita-tilanne-nailla-asiantuntijoiden-ohjeilla/>

“– Kiusaamisesta ei ole mielestäni puhuttu tarpeeksi suoraan. Ehkä tällainen asioista oikeilla nimillä puhuminen auttaa lapsia ja nuoria ymmärtämään kiusaamisen pitkäkestoisia seurauksia sekä hakemaan apua tarvittaessa, hän toteaa.” <https://yle.fi/a/74-20007620>

“Etelä-Karjalan kouluissa on jo alettu puhua asioista niiden oikeilla nimillä.”
<https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/koulukiusaaminen-puhetavan-muutos-murtaa-koulujen-va-nhan/>

“– Raivostuttaa se, ettei edelleenkään puhuta asioista niiden oikeilla nimillä. Koulukiusaaminen saattaa pitää sisällään useita eri rikosnimikkeitä. On voitu syyllistyä esimerkiksi eriasteisiin pahoinpitelyrikoksiin, joista puhutaan vain koulukiusaamisena.”
<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005811640.html>

“Urpalainen sanoo, että mallissa on hyvin tarkkaan määritelty, millaiset usein kiusaamiseksi mielletyt toimet täyttäisivät rikoksen tunnusmerkistön. Urpalaisen mukaan oikeilla nimillä asioista puhuminen on olennaista.” <https://yle.fi/a/74-20049567>

“Nämä tapahtumat eivät ole kiusaamista. Kiusaaminen on liian lievä sana. Nämä ovat väkivaltaa, henkistä ja fyysistä pahoinpitelyä.”
<https://www.ess.fi/paakirjoitus-mielipide/4009481>

”Jos poltetaan tupakalla käsivarteen, ei kyse ole mistään nujuamisesta – – Törmälä myös toivoo, että tämän kaltaisia vakavia väkivaltarikoksia ei pidettäisi normaalina koulukiusaamisena.”<https://yle.fi/a/3-11852786>

2.2 Ikuisuusongelma

“Minulla on tunne, että täällä on 100 vuotta puhuttu siitä, että toisia kiusataan. Se olisi hyvä saada loppumaan, aloitti Sauli Niinistö.”
<https://www.keskipohjanmaa.fi/uutiset/508807/presidentti-niinisto-ja-popparit-kaynnistivat-kanustuskampanjan-tehdaan-se-mika-voidaan>

“Suomessa on epäonnistuttu pahoin kouluväkivallan kitkemisessä, kertoo lapsiasiavaltuutettu MTV Uutisille.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kouluvakivalta-opettajat-kiusaavat-lapsia-yhta-usein-kuin-lapset-kiusaavat-toisiaan-systeemi-on-totaalisesti-epaonnistunut/8588854>

“‘Voitko äiti pestä mun ihon pois juuriharjalla’ – lohdu-ton äiti kertoo lapsensa koulukiusaamisesta, johon kukaan ei puutu”

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/e8f06044-1d05-467f-b164-6cdd937f8c44>

“Ikätoverit kiusasivat ja pahoinpitelivät keskisuomalaisista Ollia koulussa vuosia, eikä kukaan saanut kierrettä katkeamaan” <https://www.ksml.fi/paikalliset/3664025>

“Koulukiusattu voi Ruotsissa saada korvauksia kunnalta viranomaisen suosituksesta”

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/1a8ddcb9-fa39-48ef-bf25-313f146cbe24>

“Koulukiusaaminen on yhteiskunnan riesa, jota on yritetty nujertaa vuosia. Silti se ei ole mihinkään hävinnyt. Päinvastoin. Kiusaaminen on arkea koulussa, koulutiellä ja kotona sekä sosiaalisessa mediassa, piilossa opettajien valvonnalta.”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008723961.html>

“Jenna Simula (ps.) kritisoi hallitusta siitä, että koulukiusaamisesta puhuttaessa riittää kyllä kauniita sanoja, mutta ei tekoja.” <https://yle.fi/a/3-11561515>

“Kiusaamisen muodot ovat myös vuosien saatossa muuttuneet ja välituntipihoilta kiusaaminen on siirtynyt puhelinten syövereihin: viestisovelluksiin ja sosiaalisen median alustoille.” <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cb431f91-b8cd-4aef-8366-09025e2239df>

“– Kiusaaminen on nyt harvinaisempaa kuin koskaan 2000-luvulla, mutta silti kiusaamista esiintyy edelleen huolestuttavan paljon. Kiusaaminen myös siirtyy nettiin ja fyysisen kouluympäristön ulkopuolelle.” <https://yle.fi/a/3-11756176>

“Koulupoliisin Juha Puurulan mukaan kiusaaminen on muuttanut muotoaan vuosien varrella. Koulussa kiusattu oppilas ei ole turvassa enää vapaa-ajallakaan, koska sosiaalisessa mediassa kiusaaminen voi jatkua kouluajan jälkeenkin.” <https://yle.fi/a/3-11791687>

“Kiusaaminen on siirtynyt koulun käytäviltä netin sosiaalisen median alustoille. Kiusaamista voi tehdä älypuhelimella koulussa, mutta myös koulun jälkeen – yötä päivää. Ja mikä pahinta, kiusaaminen on saanut yhä väkivaltaisempia muotoja.”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008723961.html>

“Kiusaaminen on siirtynyt yhä vahvemmin nettiin ja sosiaaliseen mediaan ja kasvaa koko ajan räjähdysmäisesti.” <https://areena.yle.fi/podcastit/1-3994060>

3.1 Ihmisluontoa vai kulttuuria?

“Aggressiivisuus on osa ihmistä ja meillä kaikilla on siihen synnynnäinen valmius”

<https://www.ts.fi/uutiset/5813755>

“Kiusaamista tapahtuu alkeellisimmissakin ihmisten muodostamissa yhteisöissä. Lapsen vallanhimo, aggressio ja ilkeys toista kohtaan ei valitettavasti tarvitse malleja, se on meissä sisäänrakennettua, se on osa ihmisyyttä.”

<https://seura.fi/blogit-ja-kolumnit/joonas-nordman/joonas-nordman-roastissa-kilvoitellaan-kuka-keksii-muista-torkeimman-vitsin/>

“Motoristit vierailevat kouluissa puhumassa koulukiusaamisesta: ”Emme halua maalailla ruusulinnoja – kiusaamista on niin kauan kuin on ihmisiä”

<https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/motoristit-vierailevat-kouluissa-puhumassa-koulukiusaamisesta-emme-halua-maalaila-ruusulinnoja-kiusaamista-on-niin-kauan-kuin-on-ihmisia/>

“Salmivalli huomauttaa, että läheskään aina tunnekylläisyys ei liity kiusaamiseen. – Ihan ‘tavallisissa’ ihmisissä, niin lapsissa kuin aikuisissa, on potentiaalia pahaan ja typeriin tekoihin. Tämä on tärkeä ymmärtää.” <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007859484.html>

“Helenius muistuttaa, että joka vuosi uudet ikäluokat harjoittelevat yhdessäoloa koulussa ja kiusaamisen vastainen työ ei lopu koskaan.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tallakin-viikolla-tuhannet-lapset-joutuvat-kiusatuksi-suomen-kouluissa-thl-n-tutkija-vakavana-pitkakestoiseen-kiusaamiseen-puututtava-vahvemmin/8289870#gs.60cg35>

“Kiusaaminen on yleismaailmallinen ilmiö, ihmisenä olemisen varjopuoli, se ei tule poistumaan. Koskaan ei tule olemaan tilannetta ettei me työskenneltäis kiusaamisen kanssa.” <https://www.mtv.fi/sarja/huomenta-suomi-1487/koulukiusaaminen-kuriin-20234741>

3.2 Katseet ryhmän yksilöissä

“Viimeaikaisen tutkimuksen mukaan kiusaamiseen johtavat yksilön piirteiden sijaan enemmän ryhmän sisäiset piirteet. Vaikka kiusaaja toimisi yksin, tarvitsee hän ryhmän hyväksynnän toiminnalleen “

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/f994d478-163b-471b-88a4-37e0aed148fd>

“Kiusaamisella saatetaan hakea näkyvyyttä, valtaa tai statusta tai pyrkiä mukaan porukkaan.” <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/5641691>

“Toisaalta kiusaajista tiedämme, että sellaisille lapsille ja nuorille status ja valta on tärkeää.” <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/20/kiusaaja-apuri-puolustaja-kiusaamistilanteeseen-liittyy-omnia-rooleja-ja-myos>

“Kiusaamisessa on kysymys myös valta-asetelmista. Kiusaaja hakee "maineteoillaan" statusta ja asemaa ryhmässä”

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/09/18/koulukiusaaminen-vakivaltaa>

“Tutkimus: Kiusaaminen liittyy ikään – Suurempi riski joutua kiusatuksi on loppuvuonna syntyneillä lapsilla – – Kiusaaminen on ryhmäilmiö – – Kiusaaminen kehittyy tyypillisesti ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten keskinäisiin suhteisiin, ja siihen voi liittyä vallan tavoittelua.” <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/tutkimus-kiusaaminen-liittyy-ikaan/>

“Professori Christina Salmivalli kertoo, että heiltä pyydetään myös sylkinäytettä. Siitä eristetään dna ja tutkitaan geneettisiä tekijöitä, jotka selittävät, miksi joihinkin tehosi kiusaamiseen puuttuminen ja joihinkin ei. – Tietenkään ei ole olemassa mitään kiusaamisgeeniä. On kuitenkin olemassa ominaisuuksia, jotka ovat geneettisesti periytyviä ja saattavat lisätä riskiä muiden kiusaamiseen tai kiusatuksi joutumiseen. Samoin geneettiset tekijät vaikuttavat siihen, kuinka helposti ympäristö, esimerkiksi kiusaamiseen puuttumalla vaikuttaa lapseen.” <https://yle.fi/a/3-11875010>

“Kiusatut ovat yleensä keskimäärin heikommassa asemassa olevia, mutta sukupuolten välisissä kiusaamistapauksissa kiusattu voi olla esimerkiksi huomiota herättävä, silmiinpistävä sukupuolensa edustaja tai hänet saatetaan kokea jollain tavoin uhkaavaksi.” <https://www.iltalehti.fi/perhe/a/2013091317484954>

“Professori listaa neljä ihmistyyppiä – tällaiset lapset kiusaavat muita” ja “Tutkimuksessa on tunnistettu neljä ihmistyyppiä, joilla on suurempi riski alkaa kiusata muita.” <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007859484.html>

“Tutkijat löysivät viisi perinnöllistä piirrettä, jotka altistavat kiusaamiselle” ja “Toiset lapset joutuvat herkemmin kiusatuiksi kuin toiset. Uusi Britanniassa tehty tutkimus löysi viisi perinnöllistä piirrettä, jotka altistavat sille, että päätyy kiusaajien uhriksi.” <https://www.hs.fi/tiede/art-2000006061869.html>

“Tutkimus on osoittanut, että myöskään kiusatut eivät valikoidu sattumanvaraisesti. Tyypillisen kiusatuksi joutuvan ryhmän muodostavat ahdistuneet, epävarmat ja sensitiiviset lapset, jotka eivät osaa tai pysty puolustamaan itseään. Myös ahdistuneisuus ja masennus altistavat kiusatuksi tulemiselle ja pahentavat kiusaamisesta johtuvaa kärsimystä. – — Toinen helposti kiusatuksi valikoituva ryhmä on provokatiiviset, reaktiivisesti aggressiiviset lapset, joilla on tunteiden säätelyn ongelmia ja hyperaktiivisuutta. Tämän ryhmän on osoitettu olevan erityisen altis jatkuvalla, pitkäkestoiselle kiusaamiselle.” <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00028>

“Eetu joutui kiusatuksi ala-asteella luki- ja hahmotushäiriön sekä ulkonäkönsä takia.” <https://areena.yle.fi/1-50006439>

“Amin Asikainen oli helppo kohde koulukiusaajille, koska hänen isänsä on maahanmuuttaja.” <https://www.pieksamaenlehti.fi/paikalliset/5831557>

“Muusikko Tommia, 48, kiusattiin koulussa ylipainon takia” <https://www.seiska.fi/kotimaa/muusikko-tommia-48-kiusattiin-koulussa-ylipainon-takia-en-ole-selvinnyt-siita-vielakaan/498990>

“Kiusaamisen uhreista ei ole vastaavaa, karkeaa tyypittelyjakoa, mutta kiusaamisen uhreiksi joutuvilla on todettu yhteneväisiä piirteitä. Katso ylhäällä olevalta videolta, mitkä piirteet ja tekijät altistavat lapsen kiusaamisen kohteeksi joutumiselle.” <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tallaisista-lapsista-ja-nuorista-tulee-herkimmin-kiusaajia-psykologian-professori-listaa-nelja-piirretta/8191812>

4.1 Ilmiö koulun rajoissa ja 4.2 Koulun ja kodin raja

“Kouluille on tarjolla jopa kymmenittäin erilaisia toimintamalleja kiusaamisen torjuntaan.”
<https://www.kaleva.fi/koulujen-suhtautuminen-kiusaamiseen-asettaa-lapset/5271116>

“Aiotaanko Tampereen kouluissa tehdä kouluväkivallalle jotakin, Tampereen kaupungin perusopetuksen johtaja Kristiina Järvelä?”
<https://www.aamulehti.fi/tampere/art-2000009499174.html>

“Ministerin mukaan kouluissa tulisi olla riittävästi aikuisia, sekä monimuotoisia tapoja puuttua tilanteisiin” <https://yle.fi/a/3-11815319>

“Kiusaamisen vastaiselle työlle tulee varata kouluissa riittävät resurssit. On tärkeää varmistaa, että kiusaamisen vastaisen työn toteuttamiselle on kouluissa varattu riittävästi aikaa. – – Opetuksen järjestäjän tulee turvata kouluihin riittävät henkilöstöresurssit, jotta kiusaamisen vastainen työ kouluissa olisi toimivaa”
https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1123.pdf

“Koulunkäynnin turvaamisessa tärkein rooli on oppilaitoksilla, mutta niiden juridinen vastuu rajoittuu vain kouluaikana tapahtuvaan kiusaamiseen. Koulu ei voi käyttää kurinpitotoimia esimerkiksi koulumatkalla tapahtuneesta kiusaamisesta tai vapaa-ajalla tehdystä nettikiusaamisesta, vaikka tekijät olisivat samoja.”
<https://www.ess.fi/uutissuomalainen/5170625>

“Laissa on yksi lause, jossa sanotaan, että lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, mutta sitä ei avata käytännössä. ‘Lapsen oikeus turvalliseen oppimisympäristöön tarkoittaa henkilöstön vastuuta turvata se’, Kess toteaa.”
<https://hyplus.helsinki.fi/koulukiusaaminen-rikosoikeudellisena-ilmiona-mika-on-koulun-vastuu/>

“On tärkeää, että kouluissa vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja puututaan kiusaamisen juurisyihin” <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/7485>

“Tässä jutussa kysytään yleisellä tasolla, miksi opettaja tai koulu ei pysty tekemään mitään koulukiusaamisen tai kouluväkivallan estämiselle, tai missä tilanteissa tämä voi käydä.”
<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cca66f48-5a78-43ec-8b87-932ccef71532>

“Suuri osa koulukiusaamistapauksista voidaan selvittää koulun ja kotien yhteistyöllä ilman ulkopuolisia toimijoita. Kun konfliktitilanne on vakava ja jatkuu pitkään, saattaa koulun ja vanhempien keinot ja jaksaminen loppua. Tällöin voi olla erittäin hyödyllistä kutsua paikalle ulkopuolinen ja puolueeton konfliktien selvittämisen ammattilainen. Tällaisia ovat K-0-koordinaattorit.”
<https://asemanlapset.fi/toimintamuotomme/konfliktityo/k-0-kiusaamiseen-puuttuva-tyo/>

“Kokkolan Pallo-Veikot kampanjoi koulukiusaamista vastaan koko kauden – pelaajat jalkautuvat alakouluihin – – Kampanjan vaikuttavuuden lisäämiseksi haluamme haastaa

myös vapaa-ajan toimijat mukaan kiusaamisen vastaiseen kampanjaan.”

<https://yle.fi/a/3-11791687>

“Vastuu on yhteinen, mutta silti lasten kasvattaminen on ensisijaisesti vanhempien tehtävä.”

<https://www.kaleva.fi/koulun-oltava-oikeasti-kiva-vastuu-on-yhteinen-mut/2930764>

“– Vanhemmillä on myös vastuu lapsen vuorovaikutustaidoista. Vanhempi voi pyytää lasta pohtimaan toisen näkökulmasta, miltä oma käyttäytyminen mahtoi tuntua, Helenius sanoo Uutisaamussa.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/jopa-kolmannes-alakoululaisista-on-kokenut-kiusaamista-kysele-kertoo-kauppiaat-julistivat-kaupat-kiusaamisvastaisiksi-vyohykkeiksi/8207922>

“Tilanteen selvittäminen ei ole helppoa, jos käy niin, että vanhemmat syyttävät koulua, joka ei tee kiusaamiselle mitään. Koulussa taas voidaan ajatella, että jäljet johtavat kotiin, jossa ei ole osattu kasvattaa lasta.” <https://yle.fi/a/3-11565848>

“Opetushallituksen opetusneuvos Satu Honkala luettelee keinoja, mitä vanhemmat voivat käyttää, mikäli huolestuvat lapsensa kohtelusta koulussa.” <https://yle.fi/a/3-12020246>

“Isä avautuu poikansa rajusta koulukiusaamisesta HS:n mielipidepalstalla:

‘Vanhojentanssien jälkeen hän viimein romahti’ - vanhempi kertoo miten koulun toimet ei auttaneet lainkaan <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/201612082200037596>

“Vanhemmat ovat tehneet rikosilmoituksia tapahtumista. He ovat turhautuneita siihen, miten asiaa on hoidettu koulussa. Rehtorin mukaan toimenpiteitä on tehty ja kaikkiin tapauksiin puututaan.” <https://www.is.fi/turun-seutu/art-2000009202739.html>

“– Koulun ulottuvuus sosiaaliseen mediaan on heikko. Puhelin on oppilaan yksityisyyden piirissä” <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cb431f91-b8cd-4aef-8366-09025e2239df>

“Eduskunnan kyselytunnilla 24.9. keskusteltiin koulukiusaamisesta. Kaikissa puheenvuoroissa kyseltiin, mitä hallitus tai koulut voivat tehdä asian eteen. Yhdessäkään puheenvuorossa ei puhuttu siitä, mitä kotona voitaisiin tehdä tämän järkyttävän asian vuoksi.” <https://www.kaleva.fi/lapsi-saa-oikean-roolimallin-kotoa/2934524>

“Lukijalta | Löysän kasvatuksen tuloksena sallitaan toisen ihmisen halventaminen: Monet lapset eivät saa kotoa mallia toisen ihmisen kunnioittamiseen.”

<https://www.ess.fi/paakirjoitus-mielipide/4223522>

“– Vanhempien arvot ja tarinat vaikuttavat sekä suoraan että välillisesti luokan toimintakulttuuriin. He voivat ehkäistä poissulkevan kulttuurin syntymistä.”

<https://www.aamuposti.fi/teemat/3132543>

“Perhe on tehnyt rikosilmoituksen, koska pirkanmaalainen kunta ja koulu eivät useista pyynnöistä huolimatta puuttuneet heidän transpoikansa jatkuvaan koulukiusaamiseen.”

<https://yle.fi/a/3-12127017>

5.1 Koulukiusatun kulttuurinen rooli

“HS visio: Koulukiusatuksi joutuminen on tehnyt vuoden ohjelmistoyrittäjäksi valitusta Sammeli Sammalkorvesta sekä paremman että huonomman johtajan. Hänestä johtajien pitäisi miettiä enemmän sitä, miten heistä on tullut ihmisiä, joita he ovat.”

<https://www.hs.fi/visio/art-2000008417389.html>

“Kiusatuksi joutuminen on yhteydessä koettuihin mielenterveyden oireisiin, kertoo Turun yliopistossa tarkastettava tuore väitöstutkimus.” <https://yle.fi/a/74-20006629>

“Kiusattuna oloa voi verrata rytytyneeseen paperiin, vaikka kuinka yrittäisit suoristaa paperia, se ei enää koskaan palaa entiselleen.”

<https://www.aamulehti.fi/lukijalta/art-2000008395306.html>

“Varusteleka-miljonääri Valtteri Lindholm kertoo, miten kouluvuosien kiusaaminen vaikuttaa häneen yritysjohtajana – reagoi irtisanomisiin yhtä tyyneesti kuin pommi-iskuun”

<https://www.kauppalehti.fi/uutiset/varusteleka-miljonääri-valtteri-lindholm-kertoo-miten-kouluvuosien-kiusaaminen-vaikuttaa-haneen-yritysjohtajana-reagoi-irtisanomisiin-yhta-tyyneesti-kuin-pommi-iskuun/57a9a971-d38a-40b9-9cc4-92c1ec28b281>

“Koulukiusaaminen teki Henrikistä, 19, vahvemman: ”Asian kanssa oppii elämään, kun hyväksyy itsensä sellaisena kuin on” <https://www.ruutu.fi/video/2796787>

“Kiusatuksi joutuneet oppilaat ovat ikätovereitaan ahdistuneempia, masentuneempia ja itsetuhoisempia”

<https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/kiusaamisen-takia-sain-pakkoajatuksia-koulukiusatuksi-joutuminen-altistaa-mielen-sairastumiselle>

“Koulukiusaaminen ajoi Pertti Närväisen, 27, nettiriippuvaiseksi” <https://yle.fi/a/3-12235820>

“Koulukiusaaminen muovasi Pekka Koskelasta periksiantamattoman: ”Satutetut ovat kovimpia” “Moninkertainen arvokisamitalisti, pikaluistelija Pekka Koskela koki vuosia koulukiusatun piinaa. Hän uskoo, että sillä saattoi olla merkittävä vaikutus myös urheilu-uraan.”

<https://seura.fi/viihde/julkikset/koulukiusaaminen-muovasi-pekka-koskelasta-periksiantamattoman-satutetut-ovat-kovimpia/>

“– Pelkäsin, että romahdan niin, ettei ole enää itsehillintää. Yhtenä aamuna kouluun lähtiessä mielessäni kävi hirveä ajatus. Näin seinällä isän hirvikiväärin. Ajattelin, että otan sen matkaan ja teen jotain ratkaisevaa.”

<https://www.seiska.fi/kotimaa/paljastusdokumentti-jope-ruonansuusta-kiusaaminen-ajoi-epat-oivoon-mietti-jo-tarttuvansa-aseeseen/159657>

“Liian moni ”kiusaamisen” kohteeksi joutunut nuori valitsee äärimmäisen ratkaisun päästäkseen ulos tilanteesta.” <https://www.kangasniemi.fi/kuka-suojelee-minua/>

“Koulukiusaaminen on liian monelle nuorelle arkea ja sitä on vaikea unohtaa vuosienkaan kuluessa.” <https://areena.yle.fi/1-50092149>

“Hanno oli alakoulussa tavallinen, tunnollisesti koulua käyvä nuori poika.”
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/koulupudokas-hanno-17-kertoo-tarinansa-tunnollinen-oppilas-piinattiin-ulos-ylakoulusta-koko-ajan-sai-olla-varuillaan/8142458>

“SAARA on kertonut avoimesti olleensa koulukiusattu” <https://www.ruutu.fi/video/2941531>

“Kiusaaminen jätti pysyvät "arvet" – Tuomo Partanen selvisi kiusaamishelvetistä, joka ajoi itsetuhoisiin ajatuksiinkin” <https://www.iisalmensanommat.fi/paikalliset/3498298>

“Rankka koulukiusaamistausta opetti olympiakävelijä Aleksi Ojalan sietämään tuskaa: ‘Siitä jäi syvät ja pitkät arvet’” <https://www.aamulehti.fi/urheilu/art-2000008172083.html>

5.2 Koulukiusaajan kulttuurinen rooli

“Sauli Niinistö tuomitsi kiusaamisen Jope Ruonansuun koululla: "Omaa itseään ei voi korottaa muita painamalla – se on suurta heikkoutta”
<https://yle.fi/a/3-12390993>

“Somessa väitettiin, että olisin koulukiusaaja”
<https://www.seiska.fi/kotimaa/tis-siiri-ja-hanen-siskonsa-inkku-liitettiin-yllattaen-samaan-kiusaamiskohuun-nyt-isosisko-vastaa-vaitteisiin/895161>

“Kirja: Noora Rätty oli koulukiusaaja - näin inhottavasti hän kohteli isokokoista tyttöä” ja “Noora tiedostaa toimineensa typerästi ja katui tekojaan jo nuorena. Hän ja muut kiusaajat kävivät pyytämässä kiusatuilta henkilökohtaisesti anteeksi.”
<https://www.seiska.fi/kotimaa/kirja-noora-ratty-oli-koulukiusaaja-nain-inhottavasti-han-kohteli-isokokoista-tyttoa/232487>

“Emeritaprofessorin mukaan kiusaajat ovat yleensä tavallisia teinejä, joilta puuttuu vielä harkintakykyä.” ja “– Aikoinaan tuli tämä klisee, että kummatkin ovat yhtä suuria uhreja ja kumpaakin täytyy auttaa samalla tavalla. No ei todellakaan, kyllä kiusatun tilanne on huomattavasti vaikeampi.” ja “– Se on vanhanaikainen käsitys, että kiusaaja itse on ollut joskus kiusattu. Sellainen ajatus, että hän olisi ollut syrjään työnnetty kiusattu, joka muuttuu toiminnaltaan ja persoonallisuudeltaan yhtäkkiä kiusaajaksi, ei pidä paikkaansa, Keltikangas-Järvinen sanoo.” <https://yle.fi/a/3-11565848>

“Moni koulukiusaaja on täysin tavallinen lapsi” ja “– Vanhempien olisi hyvä ymmärtää, että hyvin monenlaiset ja täysin tavallisetkin lapset saattavat syyllistyä kiusaamiseen, ja silloin on lasten edun mukaista, että asiaan puututaan.” <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/5641691>

“Mistä tiedän ettei lapseni kiusaa muita koulussa? Kiusaaja voi olla tavallinen, terve ja mukava lapsi” ja “Monesti kiusaamiseen syyllistyvät aivan tavalliset, terveet ja mukavat lapset, jotka yhdessä tulevat käyttäytyneeksi ilkeästi yhtä ryhmän jäsentä kohtaan.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mista-tiedan-ettei-lapseni-kiusaa-muita-koulussa-kiusaaja-voi-olla-tavallinen-terve-ja-mukava-lapsi/6174110#gs.6098f4>

“Yliopiston tiedotteen mukaan riski syyllistyä väkivaltarikoksiin oli tutkimuksessa suurempi usein kiusaavilla tytöillä ja pojilla kuin lapsilla, jotka eivät kiusanneet lainkaan.”

<https://yle.fi/a/3-12043017/64-3-105329>

5.4 Tyttöjä ja poikia

“Entä sitten tyttöjen lisääntynyt kiusaaminen? Mistä se kertoo? – Tytöt kokevat poikia enemmän esimerkiksi jättämistä kaveriporukan ulkopuolelle, loukkaamista ilmeillä ja eleillä sekä valheiden levittämistä. Ehkä tytöt tunnistavat nykyisin aiempaa paremmin heihin kohdistuvia hiljaisen ja ulkopuolelle jättävän kiusaamisen muotoja. Sitä on tapahtunut korona-aikana enemmän, myös nettiympäristöissä.” ja “Heleniuksen mukaan poikien kiusaaminen on suoraviivaisempaa, näkyvämpää. – Pojat kokevat tyttöjä useammin lyömistä, tönimistä tai potkimista, uhkailemista ja tavaroiden varastamista.”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008712143.html>

“Tyttöjen ja poikien kiusaamista erottaa fyysisen väkivallan käyttö. Samoin kuin aikuisilla, pojat ja miehet ovat selvästi väkivaltaisempia kuin tytöt ja naiset, Salmivalli sanoo.”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007859484.html>

6.1 Vastuulliset ja kyvykkäät aikuiset ja 6.2 Viattomat ja taitamattomat lapset

“Kurki kuitenkin korostaa, että kiusaaminen ei saa jäädä selvitettäväksi nuorten kesken, vaan aikuisten ja yhteiskunnan velvollisuus on puuttua siihen.” <https://yle.fi/a/74-20007235>

“Aikuisten tehtävänä on saada lapset ja nuoret ymmärtämään, miten vahingollista kiusaaminen on” <https://www.jkk.fi/yhdessa-kiusaamista-vastaan/>

“– Ehkä se kertoo siitä, että tilannetta hoitavilla aikuisilla ei ole ollut riittävän selkeitä toimintamalleja tai osaamista katkaista sitä kiusaamista. Joskus ehkä aikuiset eivät ole saaneet kokonaiskuvaa siitä, mitä kaikkea kiusaamistapaukseen on liittynyt, jotta olisivat voineet auttaa tarpeeksi, Helenius arvioi.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tallakin-viikolla-tuhannet-lapset-joutuvat-kiusatuksi-suomen-kouluissa-thl-n-tutkija-vakavana-pitkakestoiseen-kiusaamiseen-puututtava-vahvemmin/8289870#gs.60cprq>

“Ensinnäkin meillä pitää olla kouluissa tarpeeksi aikuisia. Ja tässä haetaan juuri niitä malleja, joilla ne aikuiset voivat tehokkaasti puuttua kiusaamiseen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.” <https://yle.fi/a/3-11756176>

“Lopulta ratkaisevaa on, kuinka paljon lapsille ja nuorille on tarjolla aikuisten tukea. Oppilashuollon henkilökuntaa, siis kouluterveydenhoitajia, -psykologeja ja -kuraattoreita,

tulee olla riittävästi, jotta nuorille on tarpeen tullen aikaa.”

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cb431f91-b8cd-4aef-8366-09025e2239df>

“– Me aikuiset olemme koko ajan esimerkkeinä lapsille ja nuorille siitä, miten me puhumme toisista ihmisistä, miten kohtaamme toisen ihmisen ja miten pystymme hyväksymään erilaiset tavat toimia.” <https://yle.fi/a/74-20005044>

“Peter kertoo tulleen kiusatuksi Helsingin yliopistolla. Hän kokee, ettei asiaan koskaan puututtu riittäväällä vakavuudella. Yliopistolla kiusaaminen on herkkä ja hankala aihe.” <https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000009384273.html>

“– Haluan korostaa myös aikuisten vastuuta. Meistä jokaisella on vastuu siitä, millaista esimerkkiä näytämme lapsillemme ja nuorillemme lähimmäisen kohtelusta, tiede- ja kulttuuriministeri, lapsi- ja nuorisoministeriryhmän puheenjohtaja Annika Saarikko sanoo.” <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/kiusaamisen-ehkaisemisen-ohjelma-valmisteluun-toimet-aytantoon-taman-hallituskauden-aikana>

“Mielestäni aikuisina meillä on velvollisuus puuttua tilanteeseen, edes epäillessämme kiusaamista. Lisäksi meillä on vastuu tukea lasten kasvua ja kehitystä esimerkillämme oikeista arvoista, kuten toisten kunnioittamisesta, erilaisuuden hyväksymisestä ja asenteista kiusaamista kohtaan.”

<https://www.kaleva.fi/koulut-tekevat-valtavasti-paivittain-tyota-kiusaam/3034853>

“Seuraavan kolmen vuoden ajan opettajille ja rehtoreille annetaan täydennyskoulutusta yksinäisyyden ja kiusaamisen ehkäisyyn ja työrauhaan liittyen. Yliopistoja myös kannustetaan lisäämään näitä teemoja opettajankoulutukseen.” <https://yle.fi/a/3-11756176>

“Pekkarinen nostaa esiin koulujen kiireen ja opettajien riittämättömyyden kokemukset. Ongelma kouluissa on se, että on paljon määrääikaista henkilökuntaa ja henkilökuntaa, jolla ei ole välttämättä pätevyyttä alalle.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kouluvakivalta-opettajat-kiusaavat-lapsia-yhta-usein-kuin-lapsit-kiusaavat-toisiaan-systeemi-on-totaalisesti-epaonnistunut/8588854>

“Asiantuntijan mukaan kiusaajalla ei usein ole käsitystä siitä, millaisia tuhoja he voivat kiusatulle aiheuttaa omalla toiminnallaan.”

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/83d4fee2-7c0f-4048-96c5-27216e1b9226>

“Olisi tärkeää, että nuoret ymmärtäisivät, mikä seuraus yhdelläkin lyönnillä voi olla.”

<https://yle.fi/a/74-20006190>

“Työssäni opinto-ohjaajana olen havainnut, ettei kiusaaja välttämättä aina ymmärrä kiusaavansa.”

<https://anna.fi/i ihmiset-ja-suhteet/i ihmisuhteet/opettajan-ja-oppilaiden-ajatuksia-koulukiusaamisesta>

“Lapset ovat aina lapsia. Eivät koskaan pahoja, ilkeitä, kostonhimoisia tai katkeria. Aikuisten tehtävä on opettaa toimimaan oikein ja siinä meidän on tehtävä töitä yhdessä päiväkodin tai

koulun aikuisten kanssa.”

<https://valeaiti.fi/kaikilla-lapsilla-on-oikeus-oppia-olemaan-kiusaamatta/>

“ Vain harva lapsi uskaltaa kertoa kiusaamisesta aikuiselle oma-aloitteisesti, eikä vastuu avun hakemisesta ja saamisesta voi olla lapsella itsellään.“

<https://www.keski-uusimaa.fi/paikalliset/4311496>

“Viivi ei usko, että lasten kiusaamisessa olisi ollut takana pahuutta. – Kiusaajat ovat sen verran pieniä. Ei pikkukundeilla ollut käsitystä, että he satuttivat jotakuta. Joku vain oli keksinyt, että tuo on uusi ja sille voi nauraa. Tilanne paisui. Yhtäkkiä koko luokka oli siinä mukana. Ei se ollut häijyyttä, vaan puhdasta ymmärtämättömyyttä.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/timon-kiusaaminen-paljastui-kun-han-itki-kotona-koulun-vaihdon-jalkeen-apu-loytyi-ulkopuolisesta-tarkkailijasta-meilla-oli-hirvea-hata/8075734>

7.1 Yhteistyö

“Mieli pide | Kouluväkivalta ehkäistään kaikkien tahojen yhteistyöllä”

<https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mieli-pide/3988698>

“Vakavampien tapausten varalle ministeri ehdottaa tiivistäviä toimia viranomaisten väliseen yhteistyöhön.” <https://yle.fi/a/3-11815319>

“Kiusaaminen on kuitenkin monisyinen asia, jonka katkaisemiseen jokaisen pitää tehdä oma osansa” <https://yle.fi/a/3-11565848>

“Kiusaamisen vastaiseen työhön tarvitaan kaikkia. Yhteistä tahtotilaa tarvitaan, jotta muutos saadaan aikaiseksi.” <https://www.aamulehti.fi/lukijalta/art-2000009389211.html>

“Meidän on yhteiskuntana kyettävä toimimaan yhtenäisemmin ja voimakkaammin kiusaamista vastaan ja näin hallitus myös tekee.”

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/kiusaamisen-hairinnan-ja-vakivallan-ehkaisyyn-kouluissa-ja-oppilaitoksissa-lisaa-tyokaluja>

“Tutkijan mukaan opettajien pitäisi saada enemmän moniammatillista tukea kiusaamistilanteiden selvittämiseen.”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tallakin-viikolla-tuhannet-lapset-joutuvat-kiusatuksi-suomen-kouluissa-thl-n-tutkija-vakavana-pitkakestoiseen-kiusaamiseen-puututtava-vahvemmin/8289870>

“Hyvää yhteistyötä on monin puolin Suomea tehty muun muassa eri viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken.”

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/koulukiusaamisen-vastaiseen-tyohon-tarvitaan-hyvia-kayt-antoja-ja-resursseja>

“Tarkoituksena on saada kampanja leviämään ja haastettua mukaan mahdollisimman paljon sekä yksittäisiä ihmisiä että yrityksiä, yhdistyksiä, seuroja jne.“

<https://nuortenpalvelu.fi/stopkiusaamiselle-kampanja-on-nyt-kaynnissa/>

7.2 Puuttuminen (hallinnollisilla toimenpiteillä, byrokratialla ja rangaistuksilla)

“Koulukiusaamiseen voi ja pitää puuttua – näillä keinoilla se onnistuu: Henkilöturvallisuuden asiantuntija Tommi Nyström tarjoaa työkaluja koulukiusaamisen ratkomiseen.”

<https://www.ksml.fi/teemat/2467182>

“IS haastaa sinutkin: Ole rohkea – uskalla puuttua kiusaamiseen!”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000800068.html>

“– Meillä olisi hyvä olla tällainen työkalupakki sekä lainsäädännöllisesti että opettajille käytännön tasolla, jotta olisi useita välineitä puuttua, Elovaara sanoo.”

<https://www.hameensanomat.fi/paikalliset/5189415>

“Professori Suvianna Hakalehdon mukaan laissa ei ole kuitenkaan riittävästi määritelty, että kuka puuttuu kiusaamiseen, miten siihen puututaan ja missä ajassa tulee puuttua.”

<https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/suomen-tilanne-katastrofaalinen-kukaan-ei-valvo-ruotsissa-koulun-paaesimies-voi-joutua-vahingonkorvausvastuuseen-jos-kiusaamista-ei-ole-ryhdytty-selvittamaan/>

“Käytännössä kiusaaminen estetään Holmberg-Kaleniuksen mukaan hyvin selkeillä koulun pelisäännöillä” <https://yle.fi/a/3-11654075>

“KiVa tarjoaa selkeät ohjeet, joiden takana on vahva tutkimusnäyttö.”

<https://www.kivakoulu.fi/kivaohjelmasta/>

“Hallitus julkaisi 14 konkreettista toimenpidettä, joilla koulukiusaamista aiotaan kitkeä tällä hallituskaudella.” <https://yle.fi/a/3-11756176>

“Oulu laatii suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, uusia toimintamalleja pilotoidaan kouluissa ja päiväkodeissa”

<https://www.kaleva.fi/oulu-laatii-suunnitelman-oppilaiden-suojaamiseksi/3368356>

“Yhteiset toimintatavat sekä kiusaamiseen puuttumisessa että sen estämisessä selkeyttävät koulujen arkea ja luovat yhdenvertaisuutta kaikille kouluille.”

<https://www.raahe.fi/ajankohtaista/kiusaamisen-vastainen-teemavuosi-raahen-kouluissa>

“Aiemmin jokainen opettaja puuttui kiusaamiseen omalla tavallaan. Nyt toiminta on yhtenäistä ja läpinäkyvää.” <https://invest.utu.fi/fi/news/yhdessakoulukiusaamistavastaan/>

“Suomessa tarvittaisiin myös tiukempaa viranomaisvalvontaa siitä, miten koulut puuttuvat kiusaamistapauksiin.”

<https://www.iltalehti.fi/paakirjoitus/a/0f4b404b-6dbb-44f0-b635-7a1621d2d526>

“Kouluilla pitäisi olla suunnitelma kiusaamisen katkaisemiseksi, mutta sekään ei tunnu riittävän – Opetushallitus laatii uuden ohjeen.” <https://yle.fi/a/3-10589910>

“Lainsäädännöstä puuttuu konkreettinen vaade puuttumiselle. Se, ettei kiusaaminen ole toimien seurauksena loppunut, ei kanavoidu kenenkään vastuuksi. Perusopetuslakiin tarvitaankin suora säännös, joka velvoittaisi puuttumaan koulukiusaamiseen (vrt. työturvallisuuslaki).” <https://kansanmuisti.fi/document/kk-1114-2013/>

“– Koulukiusaamisessa viranomaisten eli lähinnä sosiaalitoimen, poliisin ja koulutoimen vastuualueet eivät ole selkeitä, Mäntylä sanoo.”
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/koulukiusaamisen-uhri-voi-kokea-jaavansa-ilman-apua-muutamakin-viikon-odotus-voi-olla-lapselle-rankkaa/8509920>

“– Lainsäädännössä pitäisi säännellä täsmällisesti viranomaisten välisestä yhteistyöstä ja koordinaatiosta.” <https://www.iisalmensanomat.fi/uutissuomalainen/5170625>

“Kaakkois-Suomen poliisi kertoo MTV Uutisille, että poliisilla on rajallisesti välineitä puuttua alle 15-vuotiaiden tekemiin rikoksiin.”
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/aiti-kyllastyi-tyttarensa-rajuun-kiusaamiseen-ja-teki-rikosilmoituksen-koko-koululuokasta-poliisi-poikkeuksellinen-hatahuuto/8683706>

“Jos tapauksesta ilmoitetaan poliisille, se ei voi juuri ryhtyä toimenpiteisiin, koska alle 15-vuotiailla ei ole rikosoikeudellista vastuuta. Sosiaalitoimi taas saattaa siirtää kouluaikana tapahtuvat teot koulun vastuulle” <https://www.ksmi.fi/uutissuomalainen/5170625>

“Onko koululla tarpeeksi keinoja puuttua kiusaamiseen? ‘Rehtorien ja opettajien mahdollisuutta kiusaajan rankaisemiseen pitää merkittävästi lisätä’”
<https://www.kaleva.fi/puheenaihe-onko-koululla-tarpeeksi-keinoja-puuttua/2956976>

“Kouluille pian lisää mahdollisuuksia kurinpitoon – väkivaltaisen oppilaan erottaminen helpottuu” <https://www.uutissuomalainen.fi/uutissuomalainen/4635900>

“Kollektiivinen rangaistus kuulostaa silti Tukiaisesta hurjalta toimintatavalta. Siinä kärsivät nekin, jotka eivät ole tehneet mitään väärää.”
<https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/kestaako-kollektiivinen-rangaistus-ena-paivanvalo-koulu-ssa-se-voi-lisata-syrjintaa-ja-kiusaamista/>

7.3 Kiusaamista karkoittavat kasvat, taidot ja arvot

“– Osa pelaajista on lasten ja nuorten idoleita, joten sanomisilla voi olla eri painoarvo.”
<https://yle.fi/a/3-11791687>

“Esikuvilla on iso vastuu kannettavana ja he voivat omalla esimerkillään auttaa lapsia ja nuoria.” <https://www.jjk.fi/yhdessa-kiusaamista-vastaan/>

“– Haluamme kouluvierailuillamme kertoa oppilaille, että motoristit eivät hyväksy kiusaamista ja samalla haluamme osoittaa kiusatuiksi joutuneille tukemme ja näyttää, ettei heitä ole unohdettu tai jätetty ongelmien kanssa yksin, yhdistys kertoo periaatteistaan.”
<https://www.lansivayla.fi/paikalliset/4600676>

“Näin tunnetaidot vaikuttavat ryhmähenkeen luokassa – psykologi: "Lapset, joilla on hyvät tunnetaidot, eivät koe tarvetta kiusata”

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/nain-tunnetaidot-vaikuttavat-ryhmahenkeen-luokassa-psykologi-lapset-joilla-on-hyvat-tunnetaidot-eivat-koe-tarvetta-kiusata/7939040#gs.5nmoxv>